

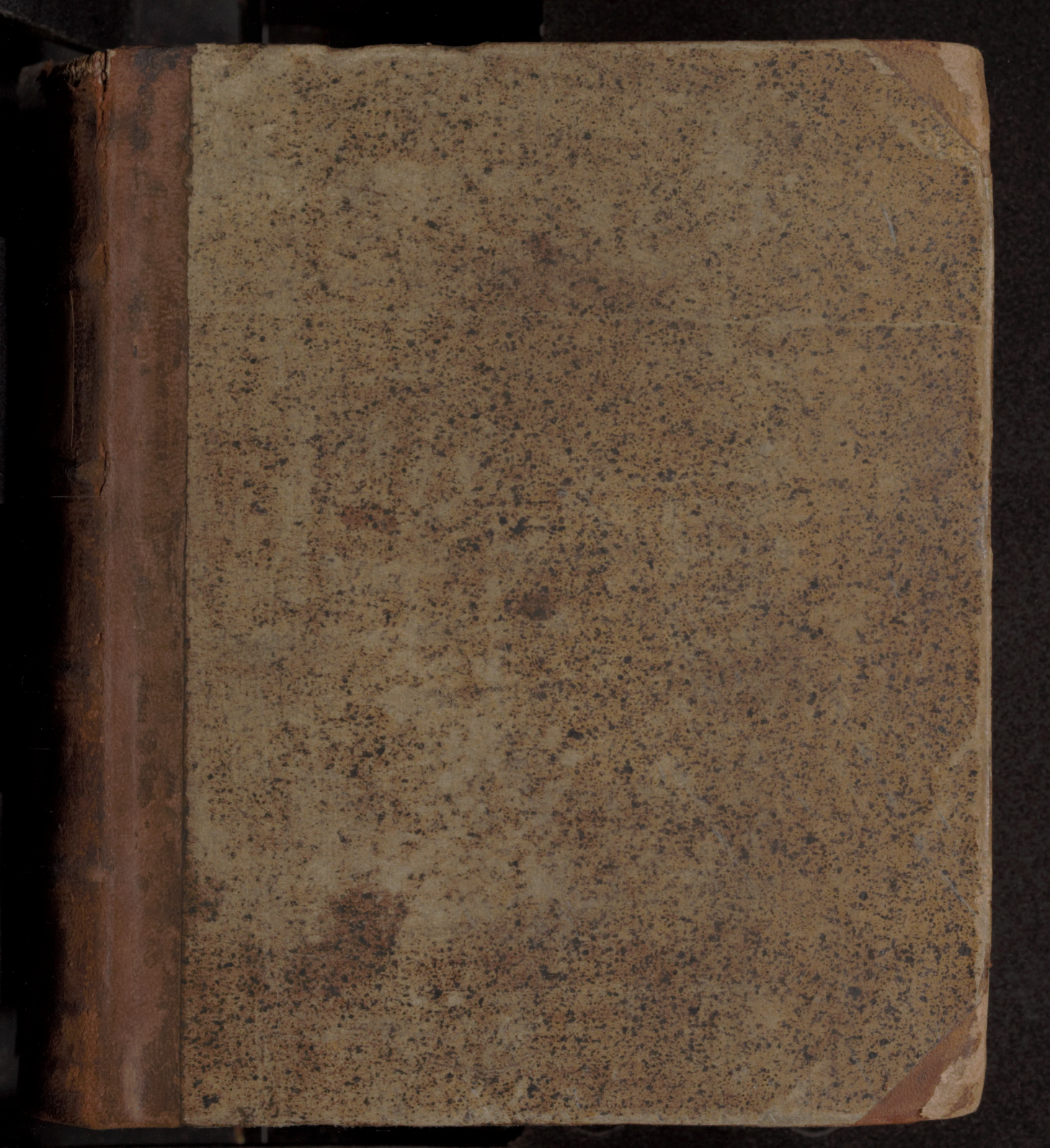
Dissertationem Theologicam De Vita Aeterna Per Fidem Non Per Opera Haereditanda : Ad Locos Lvc. X, 23-37, Et XVII, 11-19 Illustrandos

Wittebergae: Literis Tzschidrichianis, [1754?]

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn86218259X>

Druck Freier Zugang

#13 a. B.
48. b. 8.

26.

Fa-1092 (26.)

2.
23.
3.
4. 6.
5. 1.
20.
19.
3.
8.
17. 39.
2.38.
10.
33.
34.
14.
35.
13.

2.

3.

4.

5.

20.

19.

13.

17/1.

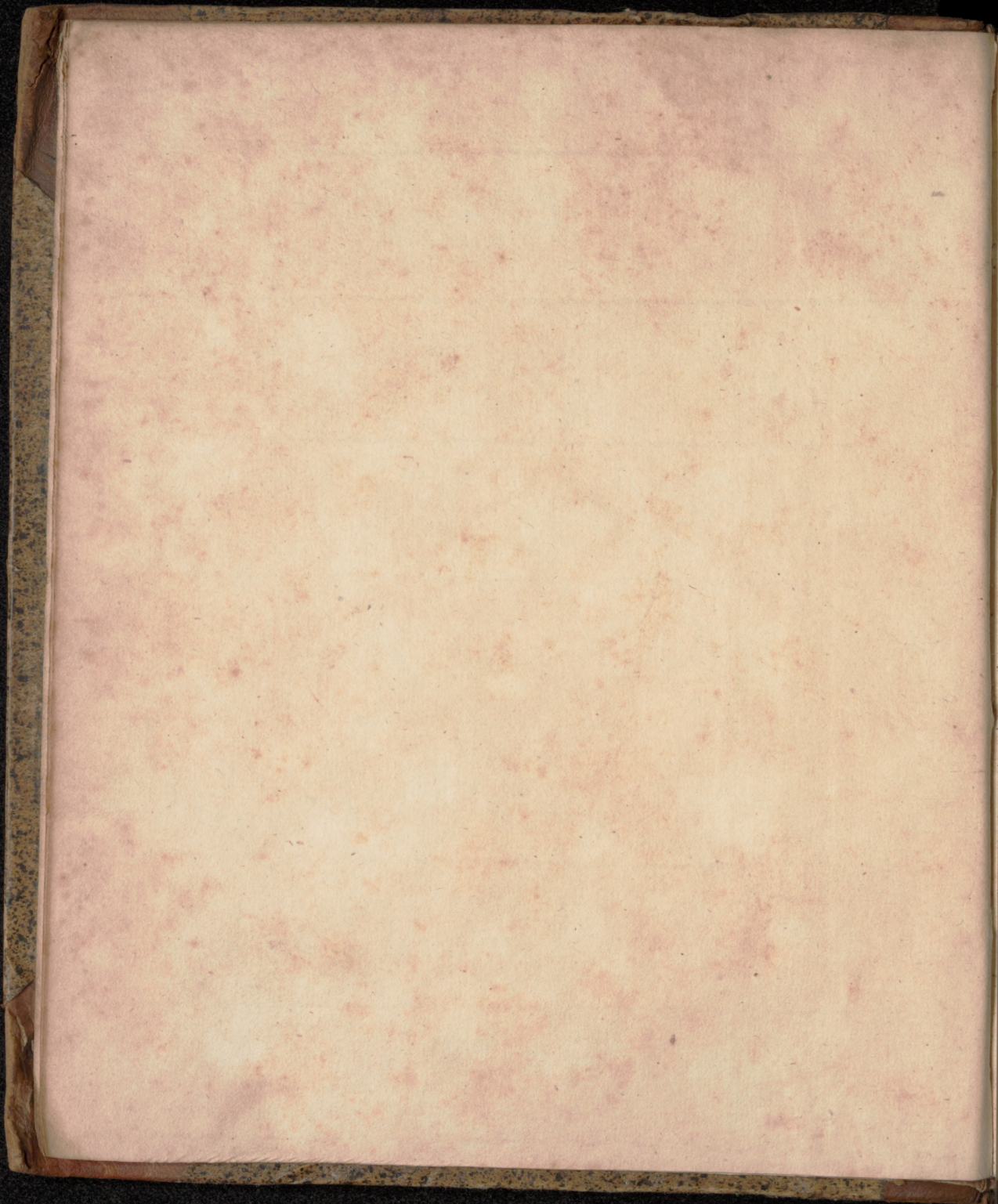
2.38.

33.

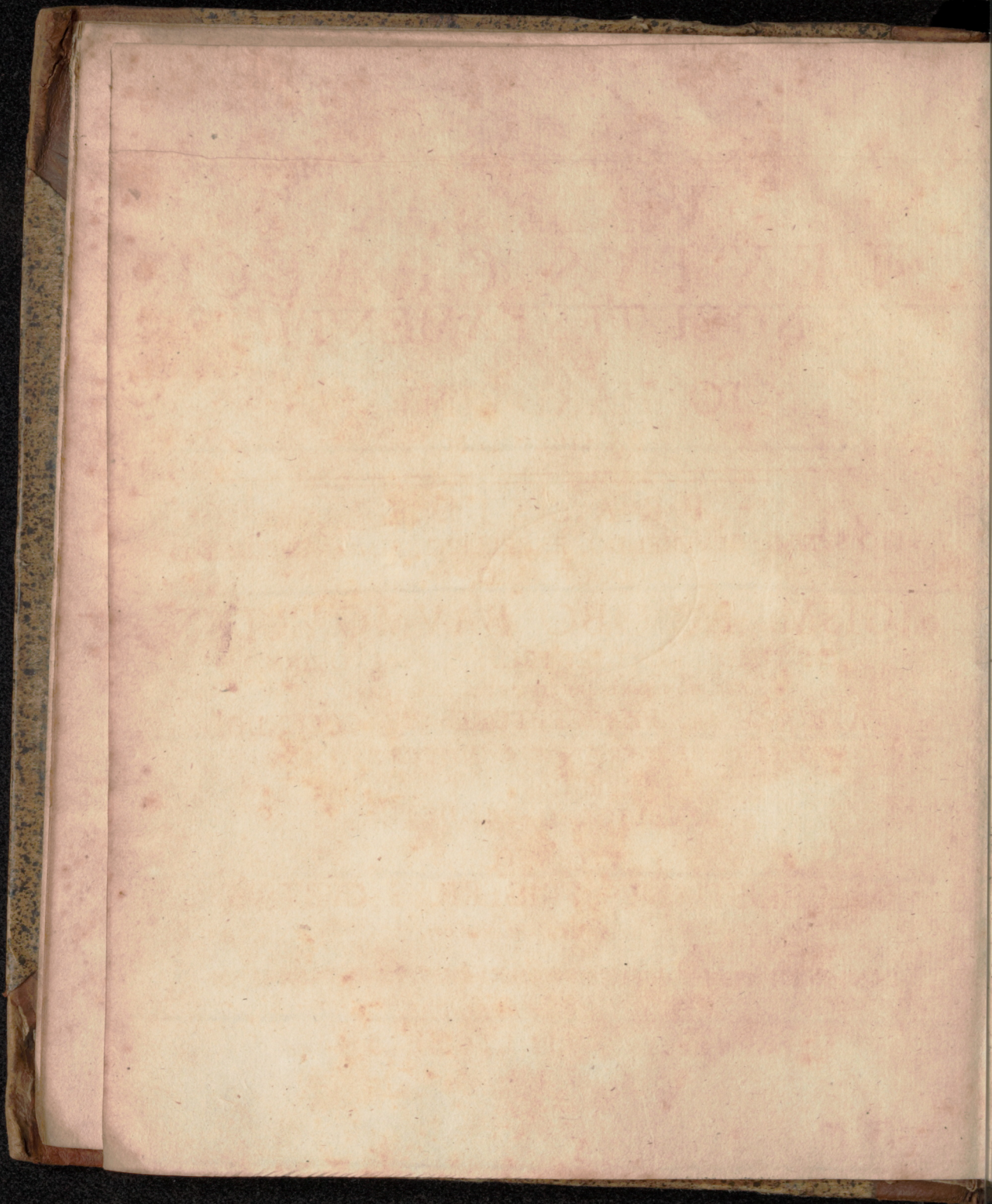
34.

35.

3.

2.
7.
3.
4.
19.
31. 39
2.38.
33
34.
35.

Q. D. B. V
DISSERTATIONEM THEOLOGICAM
DE
VITA AETERNA
PER FIDEM
NON PER OPERA
HAEREDITANDA

AD LOCOS

LVC. X, 23 -- 37, ET XVII, 11 -- 19

ILLVSTRANDOS

PRAESIDE

CHRIST. SIGISMUNDO GEORGIO

SS. THEOL. DOCT. EIVSDEMQUE PROF. PVBL. ORDIN
REGIOELECTORAL. ALVMNORVM
EPHORO

AD DIEM III OCTOBRIS CIO IO CC LIV

IN AVDITORIO MAIORI

DEFENDET

M. TRAVGOTT LEBERECHE WAGNERVS

NIEDERVVERBIG. SAXO
REVER. MINIST. CANDIDATVS

VVITTEBERGAE

LITERIS TZSCHIDRICHIANIS IMPRESSAM

27.

28.

29.

3

31.

39.

32. 38.

33.3

34.5

35.

DISSERTATIONEM THEOLOGICAM

DE

VITA AETERNA

PER EIDEM

NON PER OPERA

MAEREDIANDA

AD LECOS

PROF. DR. THEOL. H. J. ...

PER A. E. ...

CHRIST. SIGISMUND. GEORGIO

IN ...

... ..

... ..

... ..

... ..

M.

... ..

... ..

... ..

... ..

Quamuis, in Veteri aequae, ac Novo Testamento, doctrina de uita aeterna, per fidem in Messiam, non operibus, obtinenda, admodum perspicue sit tradita, *Pf. CXVI, 10, Ies. LIII, 11, Ier. V, 3, Dan. IX, 18, Habac. II, 4, Io. III, 16, V, 24, VI, 40, 47, XX, 31, Act. IV, 12, Rom. III, 24, seqq. IV, 3, seqq.* reliqua, quouis tamen tempore satanas ab hac doctrina fidei deducere al- laborauit homines, atque hinc ut omni, sic Messiae quoque, aeta- te factum est, ut uix illa inter Iudaeos incredulos emergere potuerit, qui legis operibus saluari uolebant, pauci saltem erant, in quibus fidei lux elucebat, quemadmodum duae pe- ricopae, quas praesens exponit dissertatio, utrumque pluribus demonstrabunt. Faxit summum Numen, ut praesens labor gloriae Nominis diuini et aedificationi Ecclesiae bene uertat.

CAPVT I

QVO

EVANG. DOMIN XIII POST TRINITATIS

LUC. X, 23 - 37, EXTANS

ILLVSTRATVR

VERSVS 23 ET 24

23 Καὶ εἶπεν πρὸς τοὺς μαθητὰς κατ' ἰδίαν ἔπειτα. Μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί, οἱ 24 βλέποντες, ἃ βλέπετε. Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ βασιλεῖς ἠθέλησαν ἰδεῖν, ἃ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι, ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν.

Et conuersus ad discipulos priuatim dixit. Beati oculi, uidentes, quae uide- tis. Dico enim uobis, quod multi prophetae et reges uoluerunt uidere quae uos uidetis, et non uiderunt et audire, quae auditis, et non audi- uerunt.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ

Καὶ εἶπεν πρὸς τοὺς μαθητὰς - ἃ βλέπετε. Deinde postquam sospitator eos, qui praesentes erant, horumque nomine omnes ac singulos, *Marc. XIII, 37, humanissimis uerbis, pro sua mansuetudine, ad se inuitauerat, Matth. XI, 28, seqq. iterum conuersus ad discipulos, ita enim immediate cohaerere uideatur locutio, καὶ εἶπεν, cum uerbis S. Matthaei, non autem cum uerbis S. Lucae, quae uersu 22 praecedunt. Nam, cum in eodem uersu legatur locutio, καὶ εἶπεν, necesse est, aut superfluam, quod ego tamen non dixerim, esse illam locutionem, unde etiam in nonnullis codicibus, et in ipsa versione b. LUTHERI deest, aut aliquid inter hos uersus 22 et 23 interces- sisse, quod S. Lucas non adscripsit, atque hoc eam esse statuo, quam S. Mat-*

A

thaeus,

27.

28.

29.

3

31.

39.

32. 38.

33.3

34.5

35.

thaeus, cap. XI, 28, seqq. refert, inuitationem uniuersalem. Qua peracta rur-
sus conuersus ad discipulos; non tantum duodecim illos, quos Apostolos uoea-
bat, Luc. VI, 13, sed procul dubio quoque septuaginta illi sunt intelligendi,
quos elegerat, Luc. X, 1, et qui, a legatione sua redeuntes, praesentes erant, atque
adhuc sermonem Christo occasionem dederant, Luc. X, 17, seqq. seorsim, pri-
uatim, dixit. Sed, quo referenda sit dictio, κατ' ιδίαν, interpretes non conue-
niunt. SYRVS ENIM, ARABS, aliique ad discipulos, b. LUTHERVS in Ver-
sione, Beza, et qui sunt reliqui, ad dixit, referunt. VULGATVS autem ma-
le neglexit. Nobis, perinde esse, uidetur, siue cum discipulis, siue cum τῶν
dixit, construatur, quoniam unus idemque sensus emergit. Cur uero pri-
uatim, non publice, dixerit Dominus ad discipulos ea, quae sequuntur, disqui-
siuerunt interpretes, eorumque alii autumant, id factum, ut oscitantiae, uel
propriae laudis, notam effugeret, alii ut Iudaeorum euitaret liuorem atque in-
uidiam, qualem iam in eadem causa expertus erat, Io. IIX, 56, seqq. alii, tacente
Scriptura, interpreti quoque tacendum esse, eique sufficere, si sciret, Dominum
rationes suas habuisse, statuunt, quando priuatim, non publice, beatos praedi-
cavit eos, inquit, Beati oculi isti, qui uidentes sunt, ἢ ε. qui uident, quae
uos uidetis, scilicet tum me Messiam, Filium DEI unigenitum in carne ma-
nifestatum, Io. I, 14, 1 Tim. III, 16, 1 Io. I, 1, 3, tum opera miraculosa, Ies. XXXV,
5, 6, doctrinae meae efficaciam, Matth. VII, 29, XI, 5, XXII, 16, ac denique uitae
meae sanctitatem, Ioh. IIX, 46. Consistit autem, hoc loco, beatitudo illa,
non in corporali uisu tantum, quae felicitas etiam Iudaeis contigit re-
probis, neque in spiritali uisione duntaxat, quae est omnium credentium,
sed in corporali et spiritali simul, siue ut b. CALOVIUS, in Bibl. III, ad
h. l. differit, scribens, Beatitudo haec singularis est, qualis Mariae Θεοτόκου,
Luc. I, 48, XI, 27, per se nihil faciens ad consequendam uitam aeternam, ad quam
spiritali uisione, quae oculis fidei fit, opus est, Io. III, 15, corporalis enim uisio
multis reprobis obtigit, qui increduli mansere. Magna autem est ista beatitudo,
qua coniuncta cum uisione spiritali, quam ideo Prophetas multi ac Reges fide-
les exoptarunt et desiderarunt, quae uero Apostolis reservata fuit. Noletur
ergo triplex Christi uisio. 1) corporalis tantum, qualis erat Iudaeorum ple-
rorumque et Pharisaeorum, 2) spiritalis tantum, qualis est omnium creden-
tium, qui Christum in carne non uiderunt, Patriarcharum, Prophetarum, alio-
rumque iustorum, 3) spiritalis et corporalis simul, qualis erat Apostolorum,
qui et oculis suis uiderunt Iesum, in eum crediderunt. Spiritalis absque corpo-
rali sufficit ad salutem, Io. XX, 29, non autem corporalis sine spiritali. Qui-
bus addimus, 4) quae est apparitionis et spiritalis, qualis erat Abraham, Gen.
XXII, 1, XLIX, 1, seqq. 17, Iacobi, Gen. XXXII, 24, seqq. Iesaias, Ies. VI, 1, 5, Ezech. I, 26,

Danis

Danielis, Dan. VII, 13, aliorumque, qui Filium DEI, in forma humana assumpta, uiderunt corporis, et in mente, spiritus oculis.

Ἀέγω γὰρ ὑμῖν -- καὶ οὐκ ἤκουσαν. Dico enim uobis ego, pro rei ueritate, qui tum temporis iam fui, quo maiores uestri me uidere uolebant, Iob. IIX, 56, 58, ideoque, ut testis ἀποστόλης, hanc ueritatem dicere possum, quod multi Prophetæ, et Reges uoluerunt uidere in Veteri Testamento, quæ uos uidetis, Messiam nimirum in carne eiusque opéra, et non uiderunt, quia tempus nondum erat impletum aduentus Messiaæ, Ies. II, 2, 3, IV, 2, Ier. XXIII, 5, 6, Hab. II, 3, Gal. IV, 4, et audire doctrinam meam, siue Euangelii dogmata, Deut. XIX, 18, Ies. XLII, 1, seq. L, 4, Matth. VII, 28, 29, Luc. IV, 22, quæ uos auditis ex ore meo in dies, et non audiuerunt, quia tempus incarnationis meæ nondum uenerat. Quoniam uero in genere dominus nominauit multos Prophetas ac Reges, quaeritur, quinam sint ii, qui h. l. intelligendi? Nobis quidem uidetur, neminem eos apodictice nominare posse, uerò simile tamen uidetur, in iis, præter alios, referendos esse Abrahamum, Iacobum, Gen. XLIX, 18, Dauidem, Ps. XIV, 7, LIII, 7, Iesaiam, cap. LXIV, 1, reliquos. Ceterum recte CHRYSOSTOMVS ex his infert, ueteribus notum fuisse, Filium DEI in carnem uenturum, Hom. 7 in Io. I, scribens, Multi, inquit, cupierunt, quæ uos uidetis. Nonerunt ergo, ipsum ad nos uenturum, et, quæ facit, facturum. Nisi enim nouissent, nullo pacto uidendi flagrassent desiderio. Nemo enim, quod ignorat, cupere potest. Nonerunt ergo, ipsum uerum DEI filium ad humanum genus descensurum. Sed quaenam sunt, quæ neque uiderunt, neque audiuerunt? Ea, quæ nunc uos et uidetis, et auditis. Siquidem et uocem eius illi audiuerunt, et ipsum uiderunt, non tamen in carne, neque cum hominibus conuersantem, neque ipsis tam familiariter et libere loquentem. Cupierunt uidere me, sed, quæ uos uidetis, audire me, sed, quæ uos auditis. Itaque licet ipsi aduentum in carne non conspicati sint, uiderunt tamen ipsum futurum, quem cupiebant, sicut et nos fidei oculis uidemus eum, qui in Scripturis S. nobis ante oculos est p'ctus, Gal. III, 1, non rationis oculis, quæ caeca est, 1 Cor. II, 14

Π Ρ Ο Σ Ο Ι Κ Ε Ι Ω Σ Ι C

I Magnæ quidem felicitatis dies illuxit olim, Iudæis quod Christum in carne uiderunt, sed tamen iis saluifica tantum et beatifica fuit, qui in eum crediderunt, Io. III, 16, VI, 40, 69, XI, 25, 26, 42.

II Credentes quidem in hac iam uita sunt beati, Ps. I, 1, seqq. Luc. VI, 20, seqq. VII, 23, Io. XVII, 3, sed tamen in spe, non actu, Rom. IIX, 16, 17, 24, 1 Cor. II, 9, 2 Tim. IV, 8.

- III Licet haec felicitas nobis non contigerit credentibus, ut Christum corporis oculis uideamus, quam pii credentes V. T. efflagitarunt, tamen hoc non officit beatitudini nostrae, *Io. XX, 29, 1 Petr. I, 8, 9, conf. προσοικ. anteced.*
- IV Christus nos in dies alloquitur, licet non ore, tamen uerbo scripto, *Io. XX, 31, Rom. XV, 4, quod beati simus, Marc. XVI, 16, Io. V, 24, conf. paulo ante προσοικ. I et II.*
- V Non rationis oculis, qui coeci sunt, *1 Cor. II, 14, Matth. XVI, 17, sed fidei oculis, uidemus Iesum, Io. XX, 29, 31, Hebr. XI, 1, 13, in scripturis sacris nobis ante oculos pictum.*
- VI Saepe quidem nos homines ea in uotis habemus uidere, (sic AVGVSTINVS uidere oprabat tria, Christum in carne, Paulum in ore, et Romam in flore,) quae uidere non possumus, *Exod. XXXIII, 18, 21. Utinam ea uideremus, quae uidere possumus, iuxta προσοικ. anteced.*
- VII Desiderium Christum uidendi, piorum quidem est, *Pf. XLII, 2, 3, Luc. II, 29, 2 Cor. V, 8, Phil. I, 23, tempus autem, quando soluti a uanitate hac eum uidebimus, a DEO pender. O si hodie uocem Christi audiremus! Hodie mecum eris in paradiso, Luc. XXIII, 43.*
- VIII Omnes, siue sint Reges, siue prophetae, siue dites, siue pauperes, debent desiderio Christum uidendi, eumque docentem audiendi, flagrare, *Pf. XLII, 2, 3, Act. IV, 12, seq. conf. προσοικ. anteced. Coram DEO enim nulla est προσοπωληψία, Act. X, 34, 35, Col. III, 25.*

V E R S V S 25 ET 26

25 Καὶ ἰδοὺ νομικός τις ἀνέστη ἐκπειράζων αὐτόν, καὶ λέγων· Διδάσκαλε, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσῃς? Ὁ δὲ ἔπερὸς αὐτόν· Ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται; πῶς ἀναγινώσκεις;	<i>Ecce autem legisperitus quidam surrexit, tentans eum, et dicens, Doctor, quid futurus uitam aeternam haereditabo? Hic autem respondit ad ipsum. In lege quid scriptum est? quomodo legis?</i>
--	--

ΕΞΗΓΗΣΙΣ

Καὶ ἰδοὺ νομικός τις -- ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσῃς; *Ecce autem, uid. de utraque particula Vindic. N. T. p. 157, seq. et ibi, seq. cum Dominus adhuc cum discipulis suis, ad quos, iuxta u. 23, sese conuerterat, loqueretur clam, eosque de beatitudine in spe, Rom. IX, 24, certiores faceret, paulo ante uero, uersu scil. 21, docuerat, quod doctrina Euangelii simplicioribus reuelata, prudentibus autem huius mundi occulta sit, legisperitus quidam, qui propriae iustitiae et eruditionis persuasionem turgidus, atque sacrarum literarum doctor et interpres*

pres erat, utrum uero *traditionarius doctor*, an *karæus*, siue *textuarius*, fuerit, uid. b. WOLFIVS in *Cur. Phil.* ad h. l. certe pronunciare non licet, hoc uero coniiendum uidetur, quod forte se tactum sentiebat, atque inde hostili omnino animo contra Iesum *surrexit*, ut eum caperet in sermone, conf. *Matth. XXII. 15*, *tentans eum*, utrum aliquid ex ore eius uenari, quod contra legem specta-
ret, eoque ipsum populo inuisum reddere, posset. Hinc omnes ingenii intendebat neruos, ad circumueniendum eum subdola quaestione. Non sine emphasi enim hic uerbum *ἐκπεραζέω* positum est, siquidem praepositio *ἐκ* tum tentantis animum intentum ac subdolum, tum quaestionis difficultatem, quam ex intimis tentati recessibus, in praeiudicium eius, expiscari contende-
bat, h. l. denotat, quo fine, non ut disceret, sed ut noceret Domino, quaerit Dominum, *dicens* blanda quidem uocē, sed corde uenenato et insidiante, *Rom. III. 13*, *Doctor*, quem omnes depraedicant, qui tuam audiunt efficacissimam ac gratiosam doctrinam, *Matth. VII. 28*, *XXII. 16*, *Luc. IV. 22*, *32*, *Io. VII. 46*, qui uident tua miracula, *Matth. IX. 33*, *Marc. VII. 37*, recte enim doces uiam Domini, *Matth. XXII. 16*, dic mihi quaeso, qui dixisti, quod simplicioribus reuelata sit saluandi uia, eorumque nomina in coelis scripta, *Luc. X. 20*, *21*, *quid ego*, quem tu in simplicioribus non referre uideris, sed in prudentioribus, qui legem exponimus, iuxta eam incedimus, eaque saluari speramus, *faciam*, sed hoc erat in causa, quod prudentibus salutis uia erat occulta, nec eam agnoscere uolebant, quia propria iustitia et operum meritis, non uero gratia et fide in Christum Iesum, salui fieri uolebant, *Matth. V. 20*, *Rom. IX. 32*, hinc omnem saluandi rationem ad opera sua externa, externamque iustitiam imaginariam, conf. *Ies. LXIV. 6*, *Dan. IX. 18*, restringebant, atque hoc praeiudicio imbuti, ubique uocem *faciendi* edebant, *Matth. XIX. 16*, *seqq.* *Luc. XIX. 11*, *seqq.* legis promissionibus innixi, quam uero adimplere non poterant, *Matth. V. 17*, *19*, *XXII. 37*, *seqq.* *Gal. III. 10*, *11*, atque inde mirum non erat, quod hic etiam ex communi legisperitorum Pharisaeorumque sententia, interrogabat, tentans Iesum, utrum contra eam sit pronunciaturus quicquam, quo caperet eum, *quid factururus uitam aeternam*, (Vocem *αἰώνιον* Marcio, obseruante GROTIUS ad h. l. deleuit, ut uideretur, scribente TERTULLIANO, agi de ea uita, quae in lege promittitur a creatore longaeua, non autem futura.) *haereditabo?* Nonnulli uertunt, *consequar*, quo quidem sensu uerbum, *κληρονομεῖν*, in sacris aequae ac profanis occurrit, tamen, nec eos errare, arbitramur, qui proprie accipiunt, cum enim Iudaei semet ipsos pro filiis DEI haberent, *Io. IIX. 41*, *42*, et consequenter, se esse haeredes, inferebant, prout S. Paulus quoque concludit, *Rom. IIX. 17*, nullum forte dubium est, eos flatuisse, uitam aeternam ad se iure haereditario pertinere, atque ex hac

27.

28.

29.

3

31.

39.

32. 38.

33.3

34.2

35.

communi hypothefi hoc uocabulo ufum fuiffe legisperitum, qua tamen ipfa assertione contradixit fimul hypothefi fuae, qua faciendo uitam aeternam acquirere uolebat, fi enim haereditatis eft uita aeterna, et ut filiis competit, non eft operum, fed gratiofae participationis, *Rom. XI, 6*. Postremo ex hac quaefitione infimul appareret, quod Iudaei, fi Sadducaeos exceperis, non negarint immortalitatem animae, nec ignorarint eam, ut *DODWELLVS* aliique ftatuere, nec poenas ac mercedem ad hanc faltem uitam reftrioxerint, Atheorum more, conf. *GRAPIVS* in *System. Theol. Controu. Tom. II, cap. IV, p. 106, 115*.

Ο δὲ εἶπε πρὸς αὐτὸν πᾶς ἀναγνώσκεις; Hic autem Iesus, qui cogitationes eius omnino fallaces et infidiosas uidebat, *Matth. IX, 3, 4, XXII, 18*, dixit, i. e. respondit, ad eum, quaefitionem propositam, qua uitam aeternam, iuxta uerfum antecedentem operibus promereri uolebat, Scripturae S. auctoritate, omni exceptione maioris, diffoluens. Haec enim cum fit religionis uerae unicum principium, ex quo omnia, tum credendorum, tum agendorum, capita sunt diiudicanda, *Pf. CXIX, 105, Ief. IIX, 20, Io. V, 39*, Dominus ad idem, pro more suo, *Matth. IV, 4, 7, 10, XIX, 17, feqq. XXII, 37, feqq. Luc. XVI, 29*, eum ablegat, nobisque fimul hanc iniurxit neceffitatem, quam uero Pontificii Antichristi friuole impugnantibus Domino contradicunt, ut, cum norma fit, eam diligenter scrutemur, ac religiofe legamus, *Pf. I, 2, Io. V, 39, Ael XVII, 11*, inquiens, *In lege*, quae operum norma est, et, quid homini fit faciendum, si lege uelit faluus fieri, praecipit, de qua uos Iudaei multum gloriamini, nec ego eam impugno, uel ei aduerfi quicquam doceo, qui ueni, non ut solnam, sed ut impleam, legem, *Matth. V, 20, quid scriptum est de hac quaefitione tua, eiusque responfione, quam inde haurire debes, quomodo tu legis ibi, in lectione, ut nonnulli subfumunt cum VITRINGA, quotidiana, quam mane et uespera recitare confueuiffe dicuntur ex Deut. VI, 4, feqq. Quae lectio uar' ἑξοχῆν dicta est תורה קריאה siue lectio, alias a prima uoce, שמע Lectio Schema שמע תורה קריאה appellata. Cum uero hac in Lectione amoris faltem mentio fiat DEI, utique huic Lectioni etiam ea, quae *Leuit. XIX, 18*, ex:at, erat iungenda.*

ΠΡΟΣΟΙΚΕΙΩΣΙΣ

- I Legisperiti quidem infidias, quas Domino struebat, fallacemque eius animum detestamur, sed utinam a Christianorum doctoribus haec aliena essent carnis opera, conf. *Pf. V, 10, Ier. V, 26, feqq.*
- II Si in Christum ministri satanae insurgentes eum tentarunt, eique insidiati fuerint, noli demirari, si idem tibi eaenerit, *Matth. X, 25, Luc. XXIII, 31*, sed cautionem adhibe ex altera parte, ne te circumueniant, *Matth. VII, 15, X, 16*,

X, 16, ex altera uero parte confide DEO, qui eos confundet, *Pf. II, 2, 4, 5, Ies. VIII, 10.*

III Improborum hominum disce malitiam, qui ueritatis salutisque aeternae nomine malitiam suam tegere non erubescunt. Cauete nobis ab hoc improbitatis genere. *Conf. 170000. antecedens.*

IV Non omnes, qui externo honoris nomine Christum uenerantur, sunt ueri eius adoratores, uera eius membra, et uitae aeternae haeredes. *Ies. XXIX, 17, Matth. VII, 22, cum fel sit in labiis eorum, et malitia in ipsorum corde, licet uel maxime blande loquantur, Rom. III, 13, 18.*

V Multi quidem sciunt, multi quaerunt, uiam ad salutem aeternam, sed non ingrediuntur eam, multi uero sibi persuadent, se scire eam, sed, in deuisa incidentes, a uera uia aberrant. Quo fit, ut nullum horum genus uitae aeternae particeps fiat, quandoquidem non scire, non quaerere, non sibi persuadere, sufficit, sed in uiam ingredi, *Io. XIV, 6, XVII, 3, XX, 31, et ueram illam in Scriptura S. ostensam, seligere, requiritur, Ies. IIX, 20, Pf. CXIX, 105, Io. V, 39, XIV, 6.*

VI Quo doctiores sunt homines, eo peruersiores saepe in religione sunt, et dum sui ingenii superbiae et ratiocinandi libidini indulgent, stultescunt, *Luc. X, 21, Rom. I, 22, 1 Cor. I, 19, seqq.*

VII Si uita aeterna est filiorum haereditas, *Rom. IIX, 16, 17*, non operibus potest illa acquiri, sed amoris diuini et gratiae, Christi merito partae, quod fides amplectitur, est tribuenda, *Io. I, 16, III, 16, Rom. III, 24, seqq. XI, 6, Eph. II, 8, 9.*

VIII Qualis quaestio, talis responsio. Lege si uis saluus fieri absolute, fac legem, responsio est, *Matth. XIX, 16, 17*, sin Euangelio, crede, respondetur, *Act. II, 37, 38, XVI, 30, 31.*

IX Verbum DEI ideo scriptum est, ut altera ex parte scrutemur, ut legamus, illud in salutem nostram, altera uero ex parte, ut sit norma agendorum et credendorum. *Pf. I, 2, CXIX, 105, Ies. IIX, 20, Io. V, 39, XX, 31.*

X Scriptura S. est unicum medium aduersarios confutandi et confundendi. *Pf. CXIX, 105, Matth. IV, 4, seqq. Act. II, 15, seqq. Eph. VI, 17.*

Ver-

V E R S V S 27 E T 28

27 Ο δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν Ἀγαπήσεις Κύ-
ριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας
σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ
ὅλης τῆς ἰσχύος σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς δια-
νοίας σου, καὶ τὸν πλησίον σου, ὡς σεαυ-
τὸν.
28 τὸν εἶπε δὲ αὐτῷ Ὁρθῶς ἀπεκρίθης.
Τοῦτο ποίει, καὶ ζήσῃ.

Ille autem respondens dixit. Diliges
Dominum DEVM tuum ex toto
corde tuo, et ex tota anima tua, et
ex tota facultate tua, et ex toto ani-
mo tuo, et proximum tuum, sicut te
ipsum. Dixit autem ipse. Recte re-
spondisti. Hoc fac, et uives.

Ε Ξ Η Γ Η Σ Ι Σ

Ο δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε - - ὡς σεαυτὸν. Ille autem, prout decet legis peritum,
promte respondens ex Deut. VI, 5, et Leuit. XIX, 18, dixit, de qua phrasi uid.
Vindiciae-N. T. p. 293, seqq. Diliges, Futurum pro Imperativo, uid. Vindiciae
cit. p. 252, seqq. emphatice est positum, non tantum mandatum, sed etiam
continuationem amoris per omnem uitam inferens, siue, quoad uixeris, diliges
Dominum DEVM tuum, creatorem, patrem, et conseruatore, in Hebraicis
יהוה יהוה quorum alterum יהוה cum nomen DEI essentiale, pro-
prium, et incommunicabile sit, Exod. III, 14, Ies. XLII, 8, alterum יהוה יהוה
nomen plurale, illud essentiam DEI, quod in essentia unus sit, iuxta uersum
4 cap. VI Deut. infert, hoc uero, quod tres sint personae in hac una
essentia, 2 Sam. XXIII, 2, Ps. II, 7, Ies. XLIX, 16, Matth. III, 16, XXIX,
19, 1 Io. V, 7, et cum pronomen tuum additum sit, eo ipso cognitio, assensus
et fiducia hominis requiritur, ut, scilicet, cognoscat et credat DEVM trinu-
m, in eoque fiduciam ponat, Matth. XI, 27, Io. XVII, 3, 1 Cor. XII, 3. Ne
quis uero existimet, amorem erga DEVM sufficere simulatum, hypocriti-
cum, aliqualem oralem, et ad tempus saltem duraturum, describitur ille, qua-
lis esse debeat, nimirum DEVM tuum ex toto corde tuo, quo ipso indica-
tur, quod sincerus, spontaneus, et ex uera fide, quae cordis est, Act. XV, 9,
esse debeat, adeoque ad uoluntatem respicit haec locutio, et ex tota ani-
ma, quo requiritur amor profundus, summus, et qui sit super omnia,
qui duret per omnem uitam, siue quamdiu anima sit in corpore,
nec a DEO trinuno auelli possit, Rom. IIX, 38, 39, qui ad appetitum sensi-
tiuum respici uideretur, et ex tota facultate tua, siue ex totis uiribus tuis, quo
inducatur, quod amor esse debeat serius, non diuisus, Matth. VI, 24, 2 Cor.
VI, 14, seqq. 1 Io. II, 15, qui totus ad DEVM eiusque uoluntatem exsequen-
dam tendat, tum gestibus ac uerbis, tum actionibus, eoque animi industria
siue uoluntatis conatus respicitur, tum denique ex toto animo, cogitando ac
meditando, quae quidem uerba in Hebraicis non leguntur, fluunt tamen
ex an-

ex antecedentibus, ideoque a Christo sunt comprobata.) hoc autem fit, quando DEVM pro summo bono nostro habemus, eiusque benignitatem et amorem erga nos, quo nos prius amavit, 1 Io. IV, 9, 19, expendimus, atque hinc omnes cogitationes ac meditationes, secundum cognitionem, ex sacris literis hausitam, eo dirigimus, ut eum vere et super omnia diligamus, quo intellectus indigitatur, vid. GERHARDVS, cap. CLVI. Harmon. Ex quibus intelligitur, quod eorum labor non superuacaneus sit, qui has locutiones, otiose non positas, exponunt. Conf. b. CALOVIVS in *Bibl. Ill.* ad h. l. Qui verus amor, inter alia, ex eo cognoscitur, quando proximum amamus, 1 Io. IV, 20, siue, ut verba fluunt, *et proximum tuum sicut te ipsum, ex Leuit. XIX, 18*, desumpta, conf. *Gal. V, 14, Iac. II, 8*, qui amor in eo consistit, ut omne id, quod nos volumus et efflagitamus boni, eidem quoque exhibeamus et apprecemur, malum contra, quod nos horrescimus, ei nunquam inferamus, siue, ut Christi verbis haec exponamus, *Omnia, quaecunque uultis, ut faciant uobis homines, talia etiam uos facite illis. In eo enim consistit lex et Prophetae, Matth. VII, 12*. Conf. plura a GROTIIO et b. CALOVIO ad h. l. allata in huius *Bibl. Ill.* Hanc auream regulam si obseruarent homines, nullae contentiones, nulla inuidia, nulla bella, nulla furta, nulla adulteria, nulla latrocinia, nulla defraudandi genera, nulla alia erga proximum darentur facinora, *Rom. XIII, 9, 10*, sed omnes essent ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία, *Act. IV, 32*, omnia essent pax, ubique amoris opera lucerent, omnes exsequerentur alteram diuinae legis tabulam. Atque huius si possent adimplere perfecte, ut et prioris tabulae, legem, omnino homines salui fierent legis operibus, prout sibi persuadebant Iudaei, ideoque etiam eo sensu respondit Dominus, καὶ ὁ νόμος αὐτῶν, legis perit, de quo in uersu sequenti.

Εἶπε δὲ αὐτῶν -- τὸ τοῦτο ποίεις, καὶ ζήσῃ. Dixit autem Iesus, audita hac responsione sapienti, *ipsi legisperito. Recte respondisti*, qui lege saluus fieri uis, quod haec legis sit summa, et, qui hanc adimpleat perfecte, *Matth. V, 19*, saluetur. Sed cum hic non sufficiat τὸ scire et dicere tantum, sed etiam τὸ facere, *Iac. I, 22, seqq.* tota sententia eo redibit, ut, qui faciendo saluus fieri contendis, etiam ea, quae facienda sunt, facias. Ergo hoc, quod in responsione attulisti, *fac, i. e. si feceris*, quod dixisti, perfecte, non tantum externis operibus, sed etiam interne, toto corde, tota anima, tota mente, pro uirili, *et uiues in aeternum*, siue uitam aeternam haereditabis, ut in quaestione legisperiti erat. Cum uero haec factu sint impossibilia, *Rom. IIX, 3*, et ipse legis peritus hanc impossibilitatem cognoscere potuisset, si utriusque amoris ambitum expendisset, uid. uersus antecedens. Dominus ex ipsius responsione ipsum conuincit, quod quaestio eius, qua faciendo saluus fieri

27.

28.

29.

3

31.

39.

32. 38.

33.3

34.5

35.

uolebat, sit falsa, aliaque inde salutis uia ingredienda, quam Christus toties de-
 monstrat, *Io. V, 24, VI, 29, 40, 47, XIV, 6*. Ceterum, uti ex GROTII sententia,
 ad h.l. Christus dicitur laxius accepisse uocem ποιῆν, quam ipse legis peri-
 tus, scribentis, *Quia legisperitus interrogauerat, τι ποιήσας, Christus idem quo-
 que uerbum, sed laxius sumtum, illi regevit. Strictè ποιῆν dicitur de factis externis,
 late porrigitur etiam ad internos animi motus, sic Pontificii ex hoc loco urgent,
 bona opera ad salutem esse necessaria, nec sola fide hominem saluari, si enim
 hoc, Christus dixisset, crede et uiues, et tunc fide saluaretur homo, cum autem, fac
 et uiues, dixerit, faciendo saluari oportet hominem. At enim uero, quemadmo-
 dum, GROTIIO assentiendum esse, non uidetur, cum eodem laxiori sensu le-
 gisperitus accepit uocem ποιῆν, de interioribus scilicet motibus, quando pro-
 fitetur, DEVM amandum esse ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente,
 quae certe amoris requisita, qua primam tabulam, motus aequae praesuppo-
 nunt internos, ac qui, quod ad tabulam secundam, requiruntur, quando di-
 citur, quod proximum debemus amare, sicut nosmet ipsos, hic enim amor
 non tantum externus, qui actionibus agnoscitur, sed etiam internus, qui men-
 te, cogitationibus, ac deliberatione fit. Ita nec Pontificii hic inueniunt,
 quod ipsi contra ἀναλογία τῆς πίστεως, *Rom. XII, 7*, quae docet, fide, non
 operibus, saluari hominem, *Marc. XVI, 16, Io. III, 16, VI, 40, 47, XI, 25, 26,
 XX, 31, Rom. IV, 5, seqq. Gal. II, 16, 21, III, 11, 22, 26, Eph. II, 8, 9*, cetera, quae-
 runt, quandoquidem Dominus καὶ ὑπὸ θεῶν legisperiti loquitur, qui, Iu-
 daeorum ex hypothesi, statuebat, se posse legem adimplere perfecte, et
 quauis Dominus toties eos docuisset, quod ex fide sit salus, *Marc. I, 15,
 Io. III, 16*, et alibi, et quod Iudaeorum iustitia operum sit nulla, *Matth. V,
 19, 20*, nihilo tamen secius perseuerabant illi in sua hypothesi, quare etiam
 sententiam dicit, *si feceris hoc quod dixisti, scilicet, si Dominum DEVM
 tuum ex toto corde, ex tota anima, ex tota facultate, ex tota mente, et pro-
 ximum, sicut te ipsum, amaueris, etiam uiues per hunc amorem*, nunc autem
 quaero Pontificios, utrum hoc potuerit facere legis peritus, et utrum id
 ipsam etiam possint Pontificii, si possint, lubentes concedimus, ipsos per
 opera saluus fieri posse, si non possunt, quemadmodum impossibile hoc est,
Gen. IIX, 21, Rom. IIX, 3, 4, sapiant tandem, et gloriam concedant DEO,
 quod ex gratia saluos faciat credentes, *Rom. IV, 4, seqq. XI, 6, Eph. II, 8, 9*,
 contra uero desinant conuictiari nostram Ecclesiam, (sicut breui abhinc tem-
 pore, Episcopus fecit *Gurcensis*, in *Epistola Pastoralis*, qui eam *Simonis Ma-
 gi* infimulauit haereseos, sermone quidem blando et astuto, non satis
 tamen cauto, nobis eam affingendo haeresin, quae Pontificiis est propria
 in quarto modo, ut dudum cecinit Poeta apud PAVLVM LANGIUM,*

Papa

Papa dolor mundique pudor per crebra patescit

Crimina, terrarum notus ubique uiris.

Heu Simon regnat! per munera quaeque reguntur.

Vt SANNAZARI, MANTVANI, aliorumque testimonia, quandoquidem res ipsa loquitur, taceam, et ipse Episcopus testis erit, secum expendens, quor aureoram millibus pallium Episcopale, h. e. episcopatum, redemerit) ac si illa omnia reiiceret bona opera, licet Aug. Confessio eiusque Apologia toties, Scriptura S. praecante, *Matth. V, 16, XXV, 35, seqq. Eph. II, 10, Tit. III, 8, ea, ut fidei fructus, facienda, asseruerit, et omnibus commendauerit, Artic. XX scribens, Falso accusantur nostri, quod bona opera prohibeant, cetera, et sub finem fere huius articuli, Praeterea docent nostri, quod necesse sit bona opera facere, non ut confidamus per ea gratiam mereri, sed propter uoluntatem DEI. Tantum fide apprehenditur remissio peccatorum ac gratia. Et quia per fidem accipitur Spiritus S. iam corde renouantur, et induunt nouos affectus, ut parere bona opera possint. -- Hinc facile apparet, hanc doctrinam non esse accusandam, quod bona opera prohibeat, sed multo magis laudandam, quod ostendit, quomodo bona opera facere possimus, reliqua.*

Π Ρ Ο Σ Ο Ι Κ Ε Ι Ω Σ Ι C

I Vt nuda notitia historica DEI eiusque uoluntatis hominem non saluat, *Matth. VII, 21, 1 Io. II, 4, Iac. II, 19, sic uera illa est, quae cum assensu et fiducia est coniuncta, atque amore erga DEVM ac proximum sese exferit, Io. XIV, 23, XVII, 3, XXI, 34, Gal. V, 6, 1 Io. III, 23, IV, 20.*

II Cum DEVS sit summum bonum, ab eoque omne bonum proficiscatur, *Iac. I, 17, summo etiam amoris affectu eum prosequi, et supra omnia eum amare debemus, Deut. VI, 5, Matth. X, 37, 39, Luc. XIV, 26.*

III Gradus admittit amor. Summus debetur DEO, iuxta *προσοικ.* anteced. alter nobis et proximo, *Leuit. XIX, 18, Marc. XII, 31, Rom. XIII, 9, 10, Eph. V, 28, 29, 1 Tim. V, 8, tertius pecori nostro, ac reliqui reliquis creaturis, Exod. XXIII, 4, 5, Pf. XXXVI, 7, CIV, 14, CXLVII, 9, Prou. XII, 10, Luc. XIV, 5, 1 Cor. IX, 9.*

IV Hoc quidem scimus omnes, quod DEVS supra omnia sit amandus, et proximum, sicut nosmet ipsos, amare debemus, sed quis est, qui hoc post lapsum perfecte facere possit? *Gen. IIX, 21, Pf. XIV, 3, LI, 7, Rom. III, 10.* Si enim in unum impeerit legis momentum homo, totam legem uiolauit, *Iac. II, 10.* Hinc cum nemo legem perfecte, perfecta nemini requirit obedientiam, totum cor, totam animam, totas uires, adimplere possit, nemo etiam lege sal-

27.

28.

29.

3

31.

39.

32. 38.

33.3

34.5

35.

uus fieri potest. Atque hoc erat in causa, cur Filium suum DEVS in hunc mundum misit, ut nostro loco legi satisfaceret, *Matth. V, 17, Rom. IX, 3, Gal. II, 16, 21, III, 10, 13, IV, 4, 5.*

V Hoc est Christianorum officium, ut eo pro uirili contendant, quo DEVM ex toto corde, mente, uerbis, ac gestibus, ament, et licet id perfecte fieri non possit, iuxta *προσοικ.* anteced. defectum tamen meritum Christi supplet, *Ies. LIII, 5, Rom. III, 23, seqq. 1 Tim. I, 15, II, 6, 1 Petr. II, 24, 1 Io. II, 2, IV, 9, 10.* Non ergo tuis operibus, sed merito Christi, confidens uiues.

VI Mirum genus hominum! qui, DEVM se amare, ac fidem habere, ostendant, operibus tamen, cum proximum non ament, contrarium ostendunt. Qui enim proximum non amant, neque DEVM amant, *1 Io. II, 9, 10, 11, IV, 20, 21, Iac. II, 14, seqq. 26.*

VII Proximum quidem amare debemus, sicut nosmet ipsos, sed non supra nos, hinc amor, a se ipso incipere, ac sibi suisque primum prospicere, dicitur *2 Cor. IX, 12, seqq. 1 Tim. V, 8.*

VIII Vt mali mansueti animo sunt ferendi, et ad agnitionem ueritatis perducendi, *2 Tim. II, 24,* sic in ipsis quoque laudanda est uirtus, *Luc. XVI, 8.*

IX Legem si feceris, uiues, data enim est ad uitam, *Rom. VII, 10.* Sed cum nemo legem facere possit post lapsum, *Rom. VII, 14, seqq.* neminem quoque lex saluum facere potest, uid. *προσοικ. IV.*

VERSUS 29—32

29 Ο δέ, θέλων δικαιοῦν ἑαυτὸν, εἶπε πρὸς τὸν Ἰησοῦν· Καὶ τίς ἐστὶ μου πλησίον;
30 Ὑπολαθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· Ἄνθρωπος τις κατέβαινεν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχώ, καὶ ληστῆς περιέπεσεν αὐτὸν καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν, καὶ πληγὰς ἐπιθέντες, ἀπῆλθον, ἀφέροντες ἡμιθανῆ τυγχαίνοντα. Κατὰ συγκυρίαν δὲ ἱερεὺς τις κατέβαινεν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ. Καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀντιπαρήλθεν. Ὁμοίως δὲ καὶ Λευίτης, γενόμενος κατὰ τὸν τόπον ἔλθων, καὶ ἰδὼν ἀντιπαρήλθεν.

Ille autem, uolens iustificare se ipsum, dixit ad Iesum. Sed quis est meus proximus? Excipiens autem Iesus dixit. Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Iericho, et in latrones incidit. Hi igitur exuentes eum, et plagas inferentes, abierunt, relinquentes semiuiuum existentem. Secundum sortem uero sacerdos aliquis descendit in uia illa, et uidens eum, praeteriit. Similiter uero etiam Leuita, existens circa locum istum, ueniens et uidens, praeteriit.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ

Ο δὲ, -- καὶ τις ἐστὶ μου πλησίον; *Ille autem legisperitus, qui imbecillitatem suam, quod DEVM ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus uiribus, et proximum, sicut se ipsum, amare non possit, nec unquam amauerit, agnoscere nolebat, sed etiam nunc superbiens in ea imaginaria erat persuasione, se posse DEVM et proximum perfecte amare, se posse legi operibus suis satisfacere, iisque saluum fieri, hinc uolens ex illa praeiudicata opinione iustificare, h. e. iustitiae laddem sibi arrogare, ac iustum declarare se ipsum operibus suis, quae fecerat erga proximum, Iudaeorum more, Matth. XIX, 18, seqq. dixit, eo fortasse fine, ut occasionem haberet illa depraedicandi, aut Dominum de integro teniendi, ad Iesum, quaerens. Quisnam uero est meus proximus? Sicut b. STOKKIVS recte ad haec uerba notauit, scribens, quasi diceret, DEO unice adhaereo, cuncta idola abominans et detestans, eundem pro uiribus colo et amo. Non solum propinquos et amicos, sed etiam quosuis Iudaicae gentis homines diligo, iisque charitatis officia praesto. Num praeter hos alius est, qui nomine proximi ueniat? Praeter homines Israeliticae gentis, aliarum gentium homines Iudaeis non ueniebant nomine proximi, sic, eo sensu cum acceperit legisperitus uerba sua, utpote qui ex Christi responsione satis elucescit, se ipsum arguit, quod ignorauerit, quis sit proximus, quem tamen se amasse sibi persuadebat, conf. Matth. V, 43, seqq. Ut igitur eum conuinceret, quod amor erga proximum longissime fines suos extendat, nec tantum gentis suae ciues pro obiecto habeat, sed quemlibet hominem, quicumque ille sit, in sequentibus affert huius rei demonstrationem. Ad quam antequam animum appellamus, tribus saltem obseruetur, quod nonnulli locutionem πλησίον μου, uel σου, uel αὐτοῦ, Ebraismi insularint minus recte, uid. Vindiciae cit. p. 267, seqq.*

Υπολαβὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν -- ἀφέντες ἡμῖθ' αὐτῶν τυγχάνοντα. *Excipiens autem Iesus ad quaestionem, siue accipiens quaestionem legisperiti, minus considerate propositam, dixit talem historiam, siue parabolam, qua non modo, quis proximus esset, et quod erga eum esset amoris officium, exponebatur, sed etiam ipse legisperitus, de rei ueritate conuictus ad incitas redigebatur adeo, ut nihil excipere posset, sed sibi ipsi sententiam dicere cogere- tur. Est autem historia, siue, ut aliis placet, parabola, sequens. Homo quidam, per quem AMBROSIVS, ATHANASIVS, AVGVSTINVS, aliique mystice intelligunt, Adamum, uel in ADAMO genus humanum, qui ex felicitatis statu, quem per Hierosolyma, in infelicitatis ac miseriae statum, quem per Iericho, intelligunt, descendit, atque in latrones, i. e. diabolos, incidens, ab iisque spoliatus, h. e. imagine diuina et immortalitate priuatus, atque*

27.

28.

29.

3

31.

39

32. 38.

33.3

34.5

35.

diuinæ gratiæ uestimentis exutus, uulneratus, mediante peccato, et seminiuus, cum spiritualement uitam et liberum arbitrium amiserit, derelictus fuit, nec a sacerdote, nec a Leuita, i. e. lege Mosaica, tum morali, tum ceremoniali, sed a Samaritano, per quem Christum intelligunt, qui sanauit eum, et pro eo soluit, cer. siue ut uerba AVGVSTINI contra Pelag. Hypogn. lib. III, fluunt, *Homo iste quidam ipse est genus humanum, descendens ab Hierusalem in Hiericho, i. e. de Paradiso in hunc mundum. Hierusalem enim Hebraice dicitur, Latine autem uisio pacis interpretatur. Recte ergo in uisione pacis paradysum dicimus. Ante enim quam peccarat homo in uisione pacis erat, h. e. in Paradiso, ubi, quicquid uidebat, pax erat et laetitia. Inde descendens, id est, humiliatus et miser factus per peccatum in Hiericho, in mundum uidelicet. Hiericho enim, in qua mundus ponitur, luna interpretatur, Quia, sicut luna oritur et occidit, ita et mundus, cum in eo orta occidunt, et iterum oriuntur. Incidit in latrones, i. e. in diabolum et angelos eius. Per inobedientiam enim, ut saepe dictum est, primi hominis diabolus humanum genus spoliavit, uulnerauit, morum scilicet ornamentis et bono possibilitatis liberi arbitrii perditio. (siue imagine diuina perditam et immortalitate.) In illo enim peccante plagam fecit, in nos uero plagas, cum per unum illius peccatum, quod nascentes trahimus, superaddimus multa peccata. Quid est autem, relicto eo seminiuus abierunt? Habebat enim uitalem motum, i. e. liberum arbitrium uulneratum, quod ei solum ad aeternam uitam, quam perdidit, redire non sufficiebat, et ideo seminiuus dicitur. Iacebat ergo humanum genus uulneratum in mundo. Sed cur iacebat, dicite? Si per se surgere poterat, uel sanari, nullius indiget adiutorio? Sed iacebat uulneratus, quia uires ei proprie ad surgendum deerant, reliqua, quae uid. apud ipsum Augustinum, l. c. Sed mittamus mysticas interpretationes, et redeamus, unde digressi sumus, ad hominem scilicet illum, qui descendit ab Hierosolymis, quae altius sita erant, ad Iericho, ciuitatem inferius sitam, quam Iosua olim, funditus deletam, diris deuouerat, Ios. VI, 26, Hiel autem de integro, duorum filiorum suorum damno, extruxerat, 1 Reg. XVI, 34. Vti igitur uia, cum utraque urbs ciuium sacerdotumque copia ac commerciis floreret, inter has urbes erat tritissima, ut recte obseruauit LIGHTFOOTVS, in Hor. Hebr. et Talmud. ad h. l. scribens, *Via, qua nulla in tota terra Israelitica magis trita et frequentata, idque non solum, quod duceret in Peraeam, sed propter magnum commercium inter istas urbes, praesertim uero ob Ephemerias uersantes in Ierichunte aequae, ac Hierosolymis. Hierosol. Taanith, fol. 67, 4, Instituerunt Prophetae priores uiginti quatuor Ephemerias, et pro unaquaque Ephemeria erat classis stationaria Hierosolymis sacerdotum, Leuitarum, et Israelitarum. Traditio. Viginti quatuor millium erat stationarius numerus ex Hierosolymis**

mis, et dimidia statio ex Hierichunte. Et potuerat Hiericho produxisse totam stationem, nisi quod uellet cedere praecminentiam Hierosolymis, produxit ergo, dimidiam tantum stationem. *Hinc uideas, quare, in historica hac parabola, mentio peculiariter fiat sacerdotis et Leuitae hac itinerantium, nempe, quod talium foret frequentissimus inter urbes istas intercursum ob praedictas stationes, sic petrosa illa erat atque satis periculosa, adeo ut inde stata illic esset cohors, ut uulgo creditur, salutaria inter Aeliam et Hierichunta, ob auxilium uiatorum, apud eundem LIGHTFOOTVM, l. c. utrum uero adeo infamis fuerit illa uia atrocitatis, ut ideo Adomium, uel Adummim, i. e. locus rubentium propter sanguinem, qui illic crebro a latronibus funditur, appellatus fuerit, uti HIERONYMVS alique tradunt, uix credibile uidetur, cum illa uilla, siue locus iste periculosus, quem uocant, iam Iosuae aetate hoc habuerit nomen, uid. Ios. XV, 7. Conf. LIGHTFOOTVS, l. c. BERNHARDVS LAMYVS, Harm. Euang. p. 220, MASIUS in Iosuaam p. 254. Quae cum ita sint, non omnino illi culpandi uidentur, qui pro uera historia habuerunt hanc enarrationem Domini, sicut nec illos reuicimus, qui in parabolis referunt, quoniam neutra harum sententia menti et intentioni Christi repugnat. Perinde igitur erit, siue parabolice, siue historice, intelligantur ea, quae de homine illo enarrantur, qui obuinit latronibus, siue incidit in latrones, in speluncis petrarum aliisque latibulis delitescens, qui etiam, tenebrarum, siue satanae, filii, Io. XIX, 44, 1 Io. III, 10, seqq. omni misericordia et animo humano exutis, eum exuebant, omne uestimentum, omnem pecuniam, atque alias res, spoliantes truculenti illi, et plagas infanti homini crudeliter inferentes immisericores, abierunt, praedam secum auferentes, spoliatum uero semimortuum, siue mortui proximum, existentem derelinquebant, quasi homo, nobilissima illa creatura, nullius pretii esset, quae adeo negligenter et nauici haberi posset.*

Κατὰ συγκομίαν δὲ ἰερέως -- ἀντιπαρῆλθεν. Casu autem, VVLGATVS non male, accidit autem, uerit, providente tamen Numine, siue quo nihil accidit, Exod. XXI, 13, Amos III, 6, Matth. X, 29, 30, sacerdos quidam, aut peracto suo ἱερωστέας officio, aut alia negotia exsecutus Hierosolymis, reuertens nunc descendit in uia illa, quae ordinaria ac regia erat, periculosissima tamen, ut ex hac calamitate hominis spoliati ac percussi partim miseriam humanam disceret, tum corporalem, tum spiritualem, uid. paulo ante ad u. anteced. notata, partim uero misericordiam et amorem, occasione hac sibi data, erga miserum proximum exhiberet, sed longe alia eius mens erat, nam uidens e longinquo eum hominem sauciatum et exanimatum fere, non misericordia et amore commonebatur, ut decebat eum, tum lege naturali, tum speciali, quod sacerdos esset, et suo exemplo alios docere deberet, sed

27.

28.

29.

3

31.

39.

32. 38.

33.3

34.5

35.

sed aut metu, ne in eandem incideret calamitatem, percussus, aut immisericordia et auaritia, ne sumptus sibi in eum conferendi essent, adductus, *ex aduerso praeteriit*, ex uia cedens, ut ipse unum, alter alterum, uiae latus teneret, sibi que inuicem essent oppositi, ne forte miseri suspiriis, fleru, et lacrymis fleret, et commoratus hic aduersi quicquam pareretur, uel quanam huius rei fuit causa alia. Et quo animo hic erat sacerdos, eodem etiam erat Leuita quidam. Pergit enim Sospirator in narratione.

Ὁμοίως δὲ καὶ Λευίτης -- καὶ ἰδὼν ἀντιπαρῆλθεν. -- Similiter uero etiam aliquis Leuita, de Leuitarem officii, uid. Num. I, 49, seqq. III, 6, seqq. IIX, 6, seqq. et alibi, commoratus, uersatus, circa locum istum, welcher sich in dieser Gegend aufgehalten, quo sensu uerbum γένομαι sumitur, Matth. XXVI, 6, Marc. IX, 33, ueniens huc, et uidens eum iacentem, spoliatum, caesumque, sacerdotis illius similis, pari modo *ex aduerso praeteriit*, nec eum solatio refecit, nec auxilio ei subuenit, licet unus ex populo esset Iudaico, adeoque, ex Iudaeorum sententia, uere proximus, et dignus, ut ipsi ambo amoris officia exhibuissent, eumque, ut semetipfos, amassent, prout supra legisperitus, u. 28, *Leuit. XIX, 18*, pronunciauerat recte.

Π Ρ Ο Σ Ο Ι Κ Ε Ι Ω Σ Ι Σ

- I Errantes, si uel maxime etiam ex superbia, uel hypocrisis, errent, mansueti spiritu sunt edocendi, ac de rei ueritate conuincendi, *Matth. XIX, 13, 14, 16, seqq. XXII, 15, seqq. 2 Tim. II, 24*, uel exemplis, parabolis, atque historiis, uel ipso uerbo DEI, prout rerum circumstantiae id requirunt.
- II Exitum quidem, qualis sit, peregrinantes norunt, sed non reditum, uariis enim periculis itinera sunt obnoxia, *2 Cor. XI 26*, hinc diuinis ea auspiciis sunt instituenda, *Iac. IV, 13, seqq. DEI* que se commendare debent protectioni, *Gen. XXIX, 20, 21, Ps. XCI, 1, seqq.*
- III O si latrones expenderent, quod essent imitatores diaboli, eiusque filii, *Io. IIX, 44, 1 Io. III, 10, seqq. 1 Petr. V, 8*, et resipiscerent, ne praeda aliquando fierent latronis infernalis, cuius hac in uita fuere mancipia, *1 Cor. VI, 10, Apoc. XXI, 8.*
- IV Quanta saeuitia et immanitas, quae belluarum profecto saeuitiam et rabiem longe superant, in proximum scilicet insontem non irruere tantum, sed etiam eum exuere, spoliare, ei inferre plagas, atque ad mortem usque caesum et sanguine suo tinctum immisericorditer deserere! Quis, eiusmodi belluas, humano enim nomine sunt indigni prorsus, diaboli referre imaginem, negaret, *Io. IIX, 44, conf. προσημ. antecedens.*

V De-

V Debent quidem sacerdotes ante gregem suum antecedere misericordiae, amoris, beneficentiae, aliarumque uirtutum exemplis, *Luc. VI, 36, 1 Tim. IV, 12, 1 Petr. V, 3.* Sed ubinam sunt illi? Plurimi Leuitae illius atque sacerdotis sunt similes. Domini quidem uocem doctrinalem praedicant, *Luc. VI, 36,* sed non faciunt, hinc eius quoque uocem aliquando audient decretoriam, *Matth. VII, 22, 23, XXV, 41, seqq. Luc. XII, 47, Iac. II, 13.*

VI Saepe fieri solet, ut ii, a quibus certissima amoris et misericordiae opera expectamus, nulla faciant. Ne ergo, omne id, quod fuluum est, aut splendescit, aurum esse, credas, multominus fiduciam in externa hominum specie ponas.

VII Animum ne abiicias, si unus, uel alter, a quibus auxilium speraueras, te deserat, DEVS osores et inimicos tuos, ut tibi succurrant, et misericordiam praestent, misero, excitare potest.

VIII Multi uident quidem proximi calamitates, sed eas aut uidere nolunt, aut se non uidisse, simulant. Profecto immisericordibus illis immisericordiae iudicium expectandum erit, *Iob. VI, 14, Iac. II, 13.*

VERSUS 33 - 35

33 Σαμαρείτης δέ τις ὄδῳ ἦλθε κατ' αὐτὸν, καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἐσπλαγχνίσθη.
 34 Καὶ προσελθὼν κατέδησε τὰ τραύματα αὐτοῦ, ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον. Ἐπιβιβάσας δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτήνος ἤγαγεν αὐτὸν εἰς πανδοχεῖον, καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ.
 35 Καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον ἐξελθὼν, ἐκβαλὼν δύο δηνάρια ἔδωκε τῷ πανδοχεῖ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἐπιμελήθητι αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἂν προσδαπάνησῃς, ἐγὼ, ἐν τῷ ἐπανέρχεταιί με, ἀποδώσω σοι.

Samaritanus autem aliquis iter faciens uenit ad ipsum, et uidens eum misericordia commotus est. Et accedens alligauit uulnera eius, infundens oleum et uinum. Ascendere faciens praeterea eum super suum iumentum duxit eum in diuersorium, et curam habuit ipseus. Et postero die abiens, reiciens duos denarios dedit hospiti, et dixit ipse. Curam habe ipseus, et si quid adhuc insumseris, ego, cum reuertar, reddam tibi.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ

Σαμαρείτης δέ τις -- ἰδὼν αὐτὸν ἐσπλαγχνίσθη. Samaritanus autem aliquis, qui uulgo a Iudaeis pro inimico habebatur. Erat enim inter Samaritanos et Iudaeos irreconciliabile odium, hique cum primis aduersus illos odio flagrabant adeo, ut, si quem uellent exosum reddere, eum Samaritanum nuncuparent, conf. *Io. IIX, 48.* Exortum autem erat summum istud quod um ex religionis et doctrinae partim mutatione, partim corruptio-

C

ne.

27.

28.

29.

3

31.

39.

32. 38.

33.3

34.5

35.

ne. Quemadmodum enim Samaritani recte reiciebant traditiones Iudaeorum humanas, quas etiam Dominus reiciebat, *Marc. VII, 7*, sic male illi codici sacri maximam partem, solo saltem pentateucho asseruato, respuebant, religioni patriae, ex gentilismo ac Iudaismo mixtae, *2 Reg. XXII, 28, seqq.* addicti. Tantum igitur cum esset odium inter Iudaeos et Samaritanos, idque propter illi hos non in proximi numero haberent, Dominus non tantum uideretur hoc exemplo falsum istud praecipitium confutare, atque docere simul, quod etiam unusquisque homo, si uel pessimus esset inimicus, diligendus sit ut proximus, et in casu necessitatis ipsi succurrendum, *Matth. V, 44, seqq. Rom. XII, 20, conf. Luc. XXIII, 34, Act. VII, 60*, sed etiam hanc ob causam non ἀλλόφιλον quendam nominasse, sed Samaritanum, omnium odiosissimum, ut disceret altera ex parte, quanta sint charitatis officia, et quam latissime pateat legis ambitus, quam ille uellet adimplere, eiusque impletione uitam aeternam consequi, altera uero ex parte, quod Iudaei, in iisque cum primis legis doctores, multum iacerent de lege et Seniorum traditionibus, sed neutrum facerent, uti ex exemplo sacerdotis et Leuitae ille colligere poterat, amoris et misericordiae officia negligentium, contra uero Samaritanus noster, neque traditiones Seniorum accipiens, neque legis opera iactans, utrumque fecerit. Hic enim, (Per quem, ut ad uersus adteced. monuimus, Christum nonnulli intellectum uolunt mystice, ut enim Samaritanus in latrocinii locum uenit, et spoliati, uulnerati, ac semimortui hominis est misertus, eum sanauit, atque in tuto collocauit, sic etiam Christus e coelo in hunc mundum uenisse aiunt, in quo generis humani a satana imagine diuina spoliati, peccatis uulnerati, semiuiui, et fere mortui, est misertus, eius uulnera sanauit, ex mortis faucibus eripuit, atque libertati et salutati restituit.) *iter faciens uenit etiam ad eum locum, quem ex aduerso praeriuuerant Sacerdos et Leuita et uidens eum plagis ac uulneribus fere confectum, misericordia commotus est intima.* Conf. quae de uoce *σπλαγχνίζεσθαι* emphatica ad u. 2 *Euang. Domin VII post Trinit.* sunt notata.

καὶ προσελθὼν κατέδησε -- καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ. Et misericordia in miserum flagrans, sponte, non rogatus, accessit ad eum, neque periculum metuens, neque tempori, negotiis destinato, parcens, neque multa inquirens, sed amore plenus erga proximum, auxilio indigentem, *alligauit uulnera eius*, a latronibus crudeliter inflicta, *infundens*, siue *postquam infuderat*, est enim ἐπιχέειν Aoristus secundus, et infusio antecedit obligationem, *oleum*, quod lenit dolores ac sanat, *et uinum*, quod purificat, tumorem supprimit, ac membra laesa confortat, conf. *Ies. I, 6*, atque inde Iudaeis emplastri loco inferuiebant, uid. LIGHTFOOTVS in *Hortis Hebr. ac Talmud.* ad h. l.

Virum

Vtrum uero Iudaeorum more miscuerit oleum et uinum Samaritanus, atque inde unguentum, *οινέλαιον* ueteribus dictum, confecerit, aut ipsum unguentum istud secum habuerit, ut *Auctor Asceticorum* statuit, apud HEINSIUM scribens, *δοθεῖσαν δὲ ἡμῖν ἰάσεως τὴν χάριν, ἢ διὰ τοῦ οἰνέλαιου, ὡς ἐπὶ τῷ ἐμπροσθέντος εἰς τοὺς λησάς, ἢ διὰ τῶν σύκων, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἐζεκίου ἐχαρίτως ὑποδεχόμεθα. Datam autem nobis sanandi gratiam, aut per οινέλαιον, ut cum incidente inter latrones, aut per ficus, ut cum Hiskia factum est, grata mente suscipimus, an seorsim, ut LUCAS BRUGENSIS asseruit, adhibuerit oleum et uinum, quorum hoc lauit prius uulnera et putridum sanguinem absterfit, tum constrinxit uulnera, deinde oleo lenit uulnerum dolorem, et carnem diuisam mollificat, disputatur quidem, nobis autem posterior sententia uideretur uerosimilior, quia οἶνον et ἔλαιον separatim leguntur, contra uero, si prior sententia uera esset, procul dubio uocem οινέλαιον adhibuisset S. Lucas. Sed quaecumque res sit, laudanda sunt Samaritani officia amoris et misericordiae, demirandaque, quod ea non tantum, misericordiae et amoris affectu commotus, fecerat, et ea, quae in sauum usum attulerat in itinere, in alterius, eiusque inimici, conuerteret, sed etiam praeterea ascendere faciens, i. e. collocans, abaque Ebraismo, uid. *Vindiciae* cit. p. 318. seqq. ipsum, uulneribus sauciatum, ac sanguinis profusione eneruatum, super suum iumentum, quo ipse uecrus erat haecenus, nunc uero pedibus iter faciens duxit eum in diuersorium, siue ut VULGATUS habet, in stabulum, quo peregrinantes recipiebantur. Quam interpretationem, praeter GROTIUM aliosque, pluribus ornauit, DANIEL HEINSIUS, ad h. l. scribens, *πανδοχεῖον uetus interpretis erudite dixit, in stabulum, qui et deinde, cum dicitur, ἐκβαλὼν δύο δηνάρια ἔδωκε τῷ πανδοχεῖ, dedit stabulario, interpretatur. Eruditissimum Stephani Glossarium, stabulum, ἵπποστάσιον, ὄνοστάσιον, πανδοχεῖον. Idem, πανδοχεῖον cauponium, diuersorium, πανδοχεύς diuersorarius, cauponarius, stabularius. Glossarium N. T. non editum, stabulum dicitur domus illa, quae omnes intrare uolentes suscipit, Graece pandochium dicitur. FVLGENTIVS Epistola ad Venantium, Samaritanus noster nunquam uulneratum ad stabulum misericorditer impositum iumento, perdaceret, si aliquid in eo uulnus insanabile iudicaret, nunquam, duobus denariis datis redditurum se, quicquid supererogaret, stabulario spondidisset, si supererogationem illam non plene sanitati praenosceret profuturam. Neque aliter unquam de parabolâ eadem b. HIERONYMVS loquitur. Aduersus Ruffinum Apol. III. Siccine te docuit ille Samarites, seminecem ad stabulum reportare, et oleum plagis infundere, mercedem stabulario promittere? ut et alias, conf. SVICERVS in *Thesauro*. Atque in hoc stabulo curam habuit ipse, tum uulnera ipsius et pla-**

27.

28.

29.

3

31.

39.

32. 38.

33.3

34.

35.

gas purificando, unguendo, et obligando, tum ipsum cibo ac potu reficiendo, et quae id genus sunt alia, donec abiit.

Καὶ ἐπὶ τὴν ἀγίον ἐξεδῶν -- ἀποδώσασαι. Et his amoris officijs, quae se inuicem quasi trudebant, (Nam, primo, ad sauciatum illum perueniens misertus est eius, deinde operam ferens ei oleum et uinum in ipsius usum conuertit, porro uulnera obligauit, tandem eum erigens et super iumentum suum collocans in diuersorium duxit, ibique eius curam habuit.) postremo addit etiam hoc, scilicet, *postero die* (Graece ἐπὶ τὴν ἄριον, Syrus, **בְּמָחָר** ad auroram diei. Quod, scribente LVDOVICO de DIEV, idem est. Nam sequens aurora posterrum diem facit. Sic et apud Arabes, **פִּי אֶלְנָר**, quo hic et alibi passim Arabs utitur, significat in aurora et postridie, **נָר** enim et auroram et posterum diem denotat. Atque his respondere uidetur Graecorum ἀγίον. Namet Latinorum, aurora, et Graecorum ἀγίον deriuari uidentur, ab ἄνεμος aura, uentus leuior, qui mane spirare solet, unde apud Homerum, ἀνεμὸς δὲ ψυχρὸν πνέει ἠῶδι πρό. Inde et ἀγχαυρος diluculum, crepusculum, adeo, ut ἐπὶ τὴν ἀγίον, si etymologiam spectemus, sit quasi ad matutinum crepusculum, quo aura flare solet.) egrediens ex diuersorio, siue abiens, cum negotia expedienda eum auocarent, et ipse uideret, quod sauciatum in tuto esset, euiciens ex marsupio in mensam, procul dubio, duo denaria, quae, si nostrae monetae rationem habeas, faciunt tres, uel quatuor, grossos, dedit ea hospiti, non debitum contractum soluendo, sed praenumerando, et dixit ipsi. Curam habe ipsius pro uirili, et, persuadeas tibi hoc, quod si, scil. aliquid, uel si quid, uel quodcumque adhuc infumseris, ego, in reuertere me, i. e. cum reuertar, uid. Vindiciae cit. p. 298, seqq. reddam tibi. Omnes enim sumtus in me recipio, quicumque illi sint, modo curam eius habeas, ut pristinae ualitudini restituar, nec quicquam, quod ei prodesse possit, negligatur. Antequam uero hoc singulare prorsus, amoris specimen dimittamus, paucis uidetur notandum, quod, in hoc loco, Pontificii argumentum pro operibus suis supererogationis sibi inuenisse uisi sunt, cum expresse ea confirmetur uoce *προςδραπανήσης*, si quid supererogaueris. At dudum, praeter alios, responderunt ad hanc loci detorsionem, eorumque tenebras eidem offusas, dispulerunt b. BACKIUS, in *Exposit. Euang. P. III, p. 386, seq.* et NICOLAUS ARNOLDVS in *Luce in tenebris*, scribentes, *Hoc est contra contextum. Nam I) προςδραπανήσης male reddit Versio antiqua, supererogaueris, pro impenderis, uel infumseris, ut ipse Arias Montanus correxit, et contra Scripturam, quae omnia Sanctorum opera expresse dicit debita, Luc. XVII, 10. Si autem debita sint, (quemadmodum amoris opera erga proximum sunt debita, debe,*

debemus enim ea facere, *Leuit. XIX, 18, Matth. XXII, 39, Luc. X, 27,*) quomodo supererogationis erunt? 2) Si ita, si quid supererogaueris, tum is non erit sensus, si quid supererogaueris DEO, sed aegrotat. Monachi ergo habent opera supererogationis, ratione DEI, sed non supererogationis. 3) Quid hic est supererogare ex mente Pontificia? Si doctores, inquirunt, uerbum DEI non tantum strenue doceant, sed et commentariis illustrent, imo si auditores ad perfectionem pertrahant, eisque commendent uirginitatem, paupertatem, castitatem, illi, inquirunt, exponunt aliquid supra, quam acceperunt. At uero equidem uerum est, doctores, qui ad iustitiam erudierunt multos, fulsuros, sicut splendor firmamenti, *Dan. XII. Attamen, commentarios, lectiones, aliasque doctorum meditationes opera supererogationis esse, hoc falsum est. Supra enim et extra scripturam pii doctores nihil addunt, nec addere audent, Deut. IV, et XII. Et qui doctores possint aliquid addere supra, quam acceperunt? Vtique ipsis etiam dicitur, quid habes homo, quod non accepisti? 1 Cor. IV, 7. Quae de uirginitate, et ceteris attexit, somnia sunt.*

Π Ρ Ο Σ Ο Ι Κ Ε Ι Ω Σ Ι Σ

- I Quemadmodum saepe fit, ut illi, qui alii religioni sunt addicti, plura nobis amoris ac misericordiae exhibeant opera, quam qui nobiscum eandem profitentur religionem, ita amor ac misericordia miseri preces non expectant, sed ultro ad succurrendum properant,
- II Bono siq; animo, afflicte, licet populares saepe etiam necessarii, te deserant, *Iob. VI, 15, DEVS tamen te non deseret, Ps. XCI, 15, Ies. XLIII, 2, Ebr. XIII, 5, sed praeter omnem spem atque expectationem seruatorem mittet tibi, 1 Reg. XVII, 3, seqq. XIX, 4, seqq. 2 Reg. IV, 1, seqq. Ies. LIX, 1.*
- III Misericordia non tantum uerbis solatur, *Iac. II, 15, 16,* sed re ipsa quoque opem fert proximo misero, nulla uerens pericula, nulla curans rerum suarum damna.
- IV Vt diuersoria in bene constitutis rebus publicis summae sunt necessitatis, sic eo allaborare decet magistratus, ut peregrinantium sint receptacula, quietis ac pacis domus, non latronum speluncae, non scortorum latibula, non potandi commessandique loca, ne DEVS ad iram prouocetur, *1 Cor. X, 7, 8,*
- V Verus amor in iuando proximo non languescit, sed beneficia beneficiis cumulat, nec, quae sua, sed quae proximi sunt, quaerit, *1 Cor. XIII, 5, Phil. II, 4* Fac idem, qui amorem iactas DEI, *1 Iob. IV, 19, 20.*

27.

28.

29.

3

31.

32. 38.

33.3

34.

35.

VI Illi sunt boni dispensatores bonorum, sibi a DEO concreditorum, qui egenis atque afflictis opem ferunt. DEO illa dant mutua, quae ab eo acceperunt donata, qui ea largissime compensabit, *Gal. VI, 9, 10.*

VII Verus amor non tantum proximum curat praesens, sed etiam ipsi de futuro prospicit absens, ne pereat, *Matth. XV, 32.*

IX Cum amoris opera, quae a uera fide proficiuntur, tanti sint ualoris, ut Christus, in extremo iudicio, ea collaudaturus sit, quasi sibi exhibita, *Matth. XXV, 35, 36,* quis dubitaret succurrere afflictis? conf. paulo ante *προσοικ. VI.*

V E R S V S 36 E T 37

36 Τίς ὄν τούτων τῶν τριῶν δοκεῖ σοι πλη-

37 σίον γεγονέναι τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τὰς
λησῆς; Ὁ δὲ εἶπεν· Ὁ ποιήσας τὸ ἔλεος
μετ' αὐτοῦ· Εἶπεν ἔν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Πο-
ρεύου· καὶ σὺ ποίει ὁμοίως.

Quis igitur horum trium uidetur tibi pro-
ximus fuisse incidentis inter latro-
nes? Hic autem dixit. Faciens miseri-
cordiam erga ipsum. Dixit igitur ei
Iesus. Vade, et tu fac similiter.

Ε Ξ Η Γ Η Σ Ι Σ

Τίς ἔν τούτων τῶν τριῶν -- εἰς τοὺς λησῆς; *Quis igitur horum trium, scil. Sacer-*
dotis, Leuitae, et Samaritani, quorum illos pro hominibus piis ac sanctis, hunc
pro impuro et inimico, habebis, uidetur tibi, tecum expende, quid sentiendum
fit iuxta ueritatis regulam, non iuxta auctoritatis praesudicium, proximus fuisse
eius, siue proximi officium impleuisse erga eum, qui incidit inter latrones, et ope
proximi uel maxime indiguit. Hac ergo ratione constrinxit legis peritum
Dominus, ut uel inuitus profiteretur ueritatem, quod inimicus etiam sit
proximus, siue quilibet homo, quicumque ille sit, ab Adamo descendens, ut
AUGUSTINVS in Ps. XXV, scribit recte, inquit, Proximus tuus ille est,
qui tecum natus est ex Adam et Eua, omnes proximi sumus conditione terrenae
natiuitatis, sed aliter fratres illa spe coelestis haereditatis. Proximum tuum de-
bes putare omnem hominem, et antequam sit Christianus, non enim nosti, quid sit
apud DEVM, quomodo illum praesciuerit DEVS, ignoras. Aliquando, quem
irrides adorantem lapides, conuertitur et adorat DEVM, fortasse religiosus,
quam tu, qui eum paulo ante irridebas. Sunt proximi nostri latentes in his
omnibus, qui nondum sunt in Ecclesia, et sunt longe a nobis latentes in Ecclesia.
Atque haec omnia, legis peritum, Samaritanos, a sacris alienos, despicientem et
odio prosequentem, edoctrurus, hanc parabolam, siue historiam, adeo scire et
prudenter proposuit Dominus, ut effugere ille non posset, sed ueritatem,
inuitus licet, profiteri oporteret, ut uersus sequens docet.

Ille vero O δὲ ἔπεν -- Πορεύου, καὶ σὺ πῶς ἐμοίως. Ille autem legisperitus, de ueritate conuictus, quod quilibet homo sit proximus, dixit, siue respondit. Ille, qui fecit misericordiam erga ipsum. Vt μετὰ hoc loco erga denotat, uid. similes loci, Luc. I, 58, 72, sic eleganter commentatus est GROTIUS in haec uerba, scribens, Admirabili prudentia usus est Christus, ut uerum inuito extorqueret. Si de Samarita uulnerato Christus narrationem proposuisset, forte dixisset legisperitus, negligendum fuisse hominem impurum et a sacris alienum. At beneficium collatum in Hierosolymitam, tam graui casu afflictum, non potuit non laudare. Ac hoc ambitu cogitur fateri, quod directe uidebatur negaturus. Nam proximus, arcticus, cognatus sunt τῶν πρὸς τι. Quare, si Samarites ille recte fecit, cum opem tulit Iudaeo, certe et Iudaeus recte faciet, si in casu simili opem ferat Samaritae. Nam par utrinque est naturae uinculum, quo uno Samarites, et quidem, iudice legisperito, laudabiliter mouebatur. Mutuae sunt istiusmodi obligationes, non claudicant. Merito igitur Christus pro collecto habet, si ius perpetuum, naturale, omnibus hominibus commune respiciatur, quod lege civili Hebraeorum minime est antiquatum, imo, quo lex ipsa Hebraeos quasi manducit, neminem hominum a nobis alienum esse censendum, qui aliquid a nobis opis sentire possit. Hanc igitur ueritatem cum cognouisset legisperitus non tantum, sed etiam professus esset, dixit ei Iesus, admonendo, ut eandem in usum suum conuerteret, nec tantum cognosceret, sed etiam faceret, Iac. I, 22. Vade et tu, fac similiter legem, siue, ut alii uertunt, agetum, etiam tu fac eadem, sensus idem est, prior tamen conuenientior uidetur dictioni Graecae. Interim recte obseruauit GROTIUS, quod πορεύου hic adhortantis sit, ut πορευθέντες, Matth. IX, 13. Imitare, inquit Christus, non Sacerdotem et Leuitam, sed illum Samariten, et, quod illum uoluisti praestare Iudaeo, praesta Iudaeus extraneo. Imo, si res ita ferat, etiam Samaritae. Immutabilia enim sunt naturae iura. De DEO dictu facile, eum a te amari, sed ni hominem alterum, DEI effigiem, inues, manifesti mendacii deprehenderit. Nam, qui commendantem amat, et commendatos, 1 Io. IV, 20. Cum uero legisperitus noster operibus legis uitam aeternam consequi uellet, ut supra uersu 25 dixerat, nec tamen ea faceret amoris opera, quae lex praecipiebat, quaeque hic Samarites fecerat, facile ille colligere poterat, se legis operibus, quae nunquam perfecte, nec tanta quidem, quanta impurus Samarites, fecerat, uitam aeternam consequi posse, atque ideo, ut hoc Dominus legisperito inculcāret, dicit ad eum, Vade, et fac similiter legem, si saluus fieri lege uolueris. Dilige proximum, sicut te ipsum, et DEVM supra omnia, iuxta uersum 27.

ΠΡΟΣΟΙΚΕΙΩΣΙΣ

I Veritas non metuit ab osore uel aduersario, quoque sententiam exigere. Certa enim est, quod sibi tandem omne falsum cedere cogatur.

II Omni-

27.

28.

29.

3

31.

39.

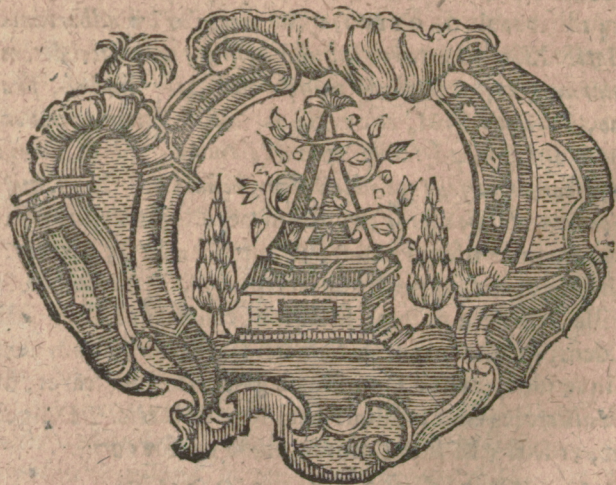
32. 38.

33.3

34.

35.

- II Omnium probatissimum aliquem de ueritate conuincendi et mentem alicuius explorandi methodum esse, quae fit per quaestionem et respon-
sionem, atque in iudiciis cum maxime, in scholis, in examinibus, ceterum lo-
cum obtinet, ipse comprobatur Dominus suo exemplo, *Matth. XXI, 24, seqq. XXII, 42, seqq. Luc. II, 46, IX, 18, seqq. Io. VI, 5, seqq. 67, seqq.* Hinc reti-
nenda illa atque commendanda est, non temere deferenda.
- III Quam magna est ueritatis uis, ut etiam hypocritas cogat profiteri ueri-
tatem. Veritatis ergo, licet nonnunquam odium pariat, *Io. II, 40, 45, XII, 38*, esto amans, tandem illa triumphat.
- IV Misericordiae opera ut diuinitus sunt demandata, *Luc. VI, 36*, et facile
in oculos incurrunt, sic ueri amoris erga DEVM et proximum sunt
documenta, *1 Io. IV, 11, 19, seqq.*
- V Nolle uirtutes Christianas non sufficit, sed faciendae quoque sunt, *Iac. I, 22, seqq.* Quae scribae sunt dicta, nostrum quoque cuilibet sunt dicta, *Vade, et fac similiter.*
- VI Tum impii, tum pii, sunt auditoribus proponendi, illi, ut fugiant eo-
rum opera, *1 Cor. X, 6, seqq.* hi uero, ut ipsorum fidem, fideique opera
imitentur, *Ebr. XI, 4, seqq. XIII, 7.*
- VII Ut opera sine fide DEO non placent, *Ebr. XI, 6*, sic fides est omnium uir-
tutum, sigillatimque amoris, fons, ac per hunc operatur, *Gal. V, 6, 2. Petr. I, 5, seqq.*

CAPVT II

QVO

EVANG. DOMIN. XIV POST TRINITATIS

LVC. XVII, 11 - 19, EXTANS

ILLVSTRATVR

VERSVS 11 ET 12

11 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτὸν εἰς
 Ἱερουσαλήμ, καὶ αὐτὸς διήρχετο διὰ
 12 μέσου Σαμαρείας καὶ Γαλιλαίας. Καὶ
 εἰσέρχομένου αὐτοῦ εἰς τινὰ κώμην,
 ἀπήντησαν αὐτῷ δέκα λεπροὶ ἄνδρες, οἱ
 ἔστησαν πόρρωθεν.

Et factum est, cum proficisceretur Hierosolyma, ut ipse transfiret per medium Samariae et Galilaeae. Ingressente autem eo in vicum quendam, occurrerunt ei decem leprosi uiri, qui stabant e longinquo.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ

Καὶ ἐγένετο -- καὶ Γαλιλαίας. *Et, posthaec, uid. Vindic. p. 162. §. XII, et p. 164. §. XIV, factum est, uid. de hac phrasi Vindic. p. 291, seqq. paulo ante ultimum illud pascha, quo Iesus, pro genere humano satisfaciens, in ara crucis, sanguine suo, lepram illius emundauit, Matth. XXVI, 28, Act. XX, 28, 1 Io. I, 7, Apoc. I, 5, in proficisci eum, i. e. cum proficisceretur, uid. Vindic. p. 298, seqq. ex Galilaea, Matth. XIX, 1, Hierosolyma, ultima uice, eoque fine, ut ibi opus redemptionis, de quo toties V. T. Prophetae uaticinati erant, Pf. XXII, 3, seqq. LXIX, 2, seqq. Ies. L, 6, LIII, 4, seqq. cet. perficeret, et, i. e. ut, uid. Vindic. p. 164, §. XIII, ipse transfiret per medium Samariae et Galilaeae, adeoque per ambages, uti nonnulli statuerunt interpretes, in iisque b. BACKIUS, l. c. p. 392, scribens, Describitur hic iter ualde anfractuosum, non enim recta linea Capernaumo Hierosolyman iam contendit Dominus, sed per circuitum, Capernaumo relicto, adit Samariam uersus ortum, inde Galilaeam uisitat uersus occasum, tandem relicta Galilaeis petit Hierosolyman uersus meridiem. Quid tibi hic uidetur? Iacobus Patriarcha summo tenetur desiderio uidere Iosephum, antequam moriatur, Gen. XLV, 28. Imo quoties accidit, ut parentes cum ominoso quodam praesagio morti se uicinos sentiunt, summopere gestiant liberos suos hinc inde dispersos, ante obitum semel adhuc inuisere, quo postmodum eo tranquillius hinc emigrent, sic et Christus, morti iam uicinus, uisitat Ecclesias hactenus abs se plantatas, adit iam Capernaitas, iam Samaritanos, iam Galilaeos, iam Hierosolymitanos, in eoque totus est sub uitae finem, ut filios DEI hinc inde dispersos congreget in unum, sed non satis accurata haec uide-*

D

TUR

27.

28.

29.

3

31.

32. 38.

33.3

34.

35.

tur sententia LUDOVICO DE DIEV, scribenti ad h. l. Syrus inter Samaritanos et Galilaeam, uertit. Unde uidere est, quomodo Syrus acceperit illud διὰ μέσου Σαμαρείας καὶ Γαλιλαίας, non quod per medios fines Samariae, et per medios fines Galilaeae uerit, sed quod μεταξὺ, inter Samariam et Galilaeam profectus sit, Samaria ad dextram Galilaeae ad sinistram relictis. Eodem modo Arabs, inter Samariam et Galilaeam. Intelligitur הגלילה הקרמונה Galilaea orientalis, quae a mari Galilaeae, siue lacu Genezareth, circa ripas Iordanis aucebat ad tribum Ephraim, in cuius medio sita erat Samaria. Non posse autem uerti Syrum per Samaritanos in Galilaeam, liquet, quia hoc fuisset abire a Ierusalem, non eo proficisci. Samaria enim inter Galilaeam et Iudaeam interiacebat. Sensus ergo est, Christum, quum in Galilaea esset, contendisse Hierosolymam, itinere facto inter Samariam et eam orientalis Galilaeae partem, quae Samariae contermina est. Atque inde simul constare arbitror, non omnino recte, διὰ μέσου τῆς Σαμαρείας καὶ Γαλιλαίας, a Vulgata et Beza uerti per mediam Samariam et Galilaeam, sed uertendum potius κατὰ πόδα, per medium Samariae et Galilaeae, id est, per locum inter Samariam et Galilaeam medium, conf. BERNHARDI LAMYII Apparatus Geograph. cap. XII, p. 311, et Commentar. in Harmoniam Euangel. ad h. l. Atque haec posterior sententia nobis uidetur uerosimilior priori, quoniam S. Matthaeus cap. XIX, 1, ac S. Marcus, cap. X, 1, expresse dicunt, Dominum migrasse a Galilaea, scilicet septentrionali, et uenisse in confinia Iudaeae trans Iordanem, nec dubium forte est, quod circa Bethabaram, traiecto Iordane, ipsam Iudaeam ingressus fuerit, ex qua regione deinceps ad urbem Iericho, Luc. XVIII, 35, profectus est. Antequam uero hac ueniret, necesse erat, ut per planitiem illam, quam IOSEPHVS Magnum Campum uocat, quae a dextra habebat Samariam, a sinistra uero Galilaeam orientalem. Atque hoc modo utique Dominus iuit per medium Samariae et Galilaeae, id est, inter Samariam et Galilaeam, nisi malis locutionem per medium Samariae et Galilaeae accipere de termino ad quem, qui erant Hierosolyma, quorum respectu proximior locus, qui erat Samaria, primo, remotior autem, Galilaea scilicet, locus, secundo, loco ponitur. Similem dicendi rationem u. i. Euang. Domin. Aduent I reperimus, ut sensus sit, Et factum est, postquam Iesus ex Capernaum, Matth. XVII, 24, et Galilaea egressus, Matth. XIX, 1, per quam, et deinceps per Samariam, iuerat, Luc. XVII, 11, ut ueniret in confinia regionis Iudaicae, trans Iordanem, Matth. XIX, 2, et cum ibi adueniret ad uicum quendam, siue, ut S. Lucae uerba sunt,

καὶ εἰσερχομένου αὐτοῦ -- εἰ ἐσησαν πόρρωθεν. Et cum adueniret, siue, cum ingressurus esset ipse in uicum quendam, cuius nomen expressum non est, ante illum, in ipsum uicum enim leprosis ingredi non licebat, ut

ex *Leuit. XIII, 46, Num. V, 2, 3, 2 Reg. XV, 5*, et *Iosepho in Vita Moysi*, τοὺς δὲ λεπροῦς εἰς τὸ παντελὲς ἐξήλασε τῆς πόλεως, intelligitur, *occurrerunt ipsi*, aut fortuito, aliunde uenientes, aut, quia domicilia sua habebant ibi, *decem leprosi*, quos eadem morbi similis miseria coniunxerat, *qui steterunt e longinquo*, prout lege sancitum erat, ne contagio nocerent sanis. Erat enim lepra morbus omnium uehementissimus, contagiosus, et in populo DEI insanabilis, quae *LVCRETIO* aliisque *elephantiasis*, aliis *uitiligo*, aliis *morbus S. Lazari*, aliis *Satyriasis*, aliis *cancer totius corporis*, aliis alio nomine aliter, dicitur. *HERODOTVS* uero *lepram*, in *Clio*, περ λελύκην interpretatur, quam *SENECA*, *Natur. Quaest. Quaest. III. Foedam ex albo cutis uarietatem* appellat, reliqua. Quo incertiores igitur sunt Medici et Physici in exprimendo hoc morbi genere, eo certius uidetur, eum ab *elephantiasi* Graecorum, aliisque scabiei generibus, omnino esse distinguendum. Illis enim aliisque generibus lepra, siue *elephantiasis*, denotat scabiem siccam, siue impetiginem excoriatiuam, quae curi accedit, aspera, uehemens, et facit squammas, piceum squammarum instar cum pruritu, adeoque haec lepra solam cutem afficit, qua excoriata, caro subiecta apparet sana. Lepra uero, quae Iudaeis immittebatur, in toto corpore, cancri instar, saeuiebat, siquidem cutis initio fiebat tumida, scabra, tuberosa, et inaequalis, labia fiebant crassa, nasusque tumet, atque ideo depressus apparet, aures tabescunt, maxillae rubore perfunduntur, in fronte hinc inde tumores, quasi quaedam cornua apparent. Deinde totum corpus affligitur hoc malo ita, ut ossa quoque uitentur, corpus emarcescat, rubor nigrescat, os, surae, pedes intumescant, uox rauca, digiti in manibus pedibusque sub tumore conduntur, febricula oritur, quae tandem hominem, tot malis obrutum, et putredine confectum, consumit. Vid. *BLANCKARDVS* in *Lexico Med.* ad uoces *Elephantiasis* et *Lepra*. Cum itaque lepra infecti uiua uiderentur esse cadauera contagiosa, *Num. XII, 12*, ab omni hominum illi confortio familiari ac propiori alloquio remouebantur, ideoque Moysi tempore extra castra, posthaec uero in terra Canaan extra ciuitates habitare iubebantur, et quodsi obuiam uenirent cuidam casu, tenebantur exclamare, uoce licet rauca, ego sum immundus. Quemadmodum igitur lepra erat summa calamitas, qua DEVS saepe corpus, poenae loco, castigabat, ut *Miriam* propter rebellem altercandi libidinem *Num. XII, 1, 2, 8*, *Gehasi* ob mentiendi et auaritiiae malitiam, *2 Reg. V, 22, 27, Vsa*, ob suffiendi conatum, *2 Chron. XXVI, 16, seqq.* sic, eadem adumbrari peccati naturam et conditionem, recte docet b. *CHEMNITIVS* *Harm. Euang. c. LII, p. 524*, b. scribens, *Primo igitur leprae metaphora peccati deformitas*.

27.

28.

29.

3

31.

39

32. 38.

33.3

34.5

35.

mirifice ob oculos ponitur, a quo non minus, quam ab edacissima lepra, abhorre-
debemus. Nam primo constat, inter omnes morbos lepram esse morbum facile
omnium maximum. Epilepsia, paralysis, pestis, reuera sunt morbi magni. Ve-
runtamen, aut non sunt perpetui, nec diuturni, aut homo non segregatur pro-
pter eos. Sed lepra perpetuo durat, est incurabilis, morbus contagiosus, atque
tantopere abominabilis, ut propter eum homo a reliquorum consortio excluda-
tur. Ita peccatum inter omnia mala existimare debemus malum maximum.
Paupertas, carcer, morbi, mors, quoque sunt mala, sed talia, a quibus homo
uel liberari potest, uel certe sunt ei finis malorum. Peccatum autem ab initio
ad finem usque durat, omniaque reliqua mala habet sibi adiuncta, eorumque
fons et origo existit. Ideoque non leuiter aestimemus, ut vulgus hominum solet,
sed, ut reuera est, infinitum aliquod malum esse, statuamus, cuius odio nun-
quam sufficienter flagrare queamus. II) Lepra est maxime deformis. Febris,
phtisis, morbilli, uariolae hominem quoque corrumpunt et deformem reddunt, ita,
ut quo natura antea fuit uenustior, eo reddatur postea per morbos illos deformior.
Sed lepra magis hominem deformat, ita ut os ueste contactum gestare iubeatur,
Leuit. XIII, 45. Ita peccatum spiritualiter coram DEO hominem adeo defor-
mem reddit, ut nullum monstrum, nullumque cadauer fingi queant, quod eo sit
turpius. Erat sane homo omnium creaturarum pulcherrimus, insignitus imagine
DEI. At iam propter peccatum horribilis est diaboli larua, mente, uoluntate,
et corde corrupta, atque a DEO auersa, ut et ipse homo DEO sit abominabilis,
Prou. XIV, 1, et omnia ipsius opera, peccato infecta, eidem sint βδελύγματα,
Ies. I, 13. III) Lepra est maxime contagiosa, unde ea infecti a communi homi-
num contubernio arcentur. Ita peccatum adeo facile alios inuadit, ut nulla pe-
stis tantopere aerem inficere possit. Nam ut ligna arida, igni admota, cito
flammas concipiunt, sic homines, ob naturae corruptionem, aliorum improborum
exemplis, facile impelluntur, ut secure eadem committere audeant. Hac de
causa peccatum fermento confertur, 1 Cor. V, 6, quia facile totam massam infi-
cit. Unus impurus doctor infinitos perdere potest. Unus blasphemus multos
corrumpere, unus inobediens multos rebelles reddere potest. Et optandum
esset, eiusmodi peccatores secludi e contubernio aliorum. Sed prob dolor! totus
mundus in malo positus est, 1 Io. V, 19, nec quicquam aliud est, quam collegium
leprosoforum. IV) Halitus quoque leprosoforum odore est molestissimus. Neque enim
aliter fieri potest, quia omnes humores in ipsis sunt uitiiati. Idem euenit eo-
rum mentibus, qui peccatorum uitiiis sunt infecti licet nos ob consuetudinem
foetorem illum non odoremus. DEO certe hic foetor molestus est. Vnde con-
queritur, Pl. V, 11. Sepulchrum patens est guttur eorum. Sicut enim ex
sepulchro, in quo putrida cadauera iacent, immanis foetor exhalat, ita ex ho-
mine,

mine, in quo anima ob peccatum mortua est, nil nisi graueolentia prodit. Optime DEVS, quantum foetorem quotidie excipere et tolerare cogaris. Alii ex hoc tumulto oris, nil nisi lasciuiae uerba, alii nil, nisi blasphemias, alii mera mendacia eructant, uid. Matth. XV, 19. Ecce, quanta malorum lerna ex spirituali hac lepra prodeat! Sed nondum omnium malorum finis. Nam V) notum est, quod lepra hominem in uiuum cadauer uertat, mutilat aures, erodit oculos, nares, pedes, omnem denique sensum aufert, conf. Num. XII, 12. Ita quoque peccatum, si assiduitate in consuetudinem abeat, omnem spiritualism sensum homini aufert. Aures eripit, ut nec mandatis DEI obtemperent, nec minus eius curent. Oculos excoecat, ut nec magnitudinem suae miseriae, nec periculum mortis imminenti, nec diuini iudicii acrimoniam cernant. Denique nec manus habent, quibus bene operentur, nec pedes, quibus currant uiam mandatorum Domini.

Π Ρ Ο Σ Ο Ι Κ Ε Ι Ω Σ Ι C

- I Dominus Hierosolymas ascendens, ut pro genere humano moreretur, nos docuit suo exemplo, Matth. XX, 18, 19, quod nos quoque forti animo morti obuiam ire, et ad coelestes Hierosolymas, in quibus thesaurus noster, gaudentes tendere deceat, Matth. VI, 21, XXV, 23, Phil. I, 21, 23, 2 Tim. IV, 7, 8, Ebr. XII, 22 - 24.
- II Dum in uia, quae ad Hierosolymas coelestes ducit, sumus, in proximum, iuxta exemplum Christi, beneficia, quoad uiuimus, conferamus, iisque fidem nostram coram ostendamus, quibus Dominus glorificatus etiam nos glorificabit, Matth. V, 16, XXV, 23, 34, seqq. Gal. VI, 9, 10.
- III Cum DEVS calamitates immittit, non obmurmuremus ei, nec recedamus ab eo, sed accedamus ad eum, precantes, ut nos iis liberet, Ps. L, 15, Ies. XXXIIX, 2, 3, 17, Matth. XI, 28, Hebr. IV, 16, XII, 4, 5, seqq.
- IV Vbique locorum, quocumque te uerras, inueniuntur miseri. Tuum ergo esse memento, ut eos, altera ex parte, si potueris, iues, iuxta προσοικ. II, altera uero ex parte DEVM glorifices, quod miser talis non sis, eumque implores, ut ab omni miseria te factum tectumque seruet imposteorum quoque.
- V Discas peccator naturae et imaginis tuae conditionem ex leprosoformi. uid. εἴηγ u. 12, qualis sis, eoque contendas, ut sanguine Christi hac lepra peccatorum mundus fias, 1 Cor. VI, 9, seqq. 1 Io I, 7, Apoc. I, 5.
- VI Quanta miseria humana! Quot homines, tot eius sunt testes, Eccles. XL, 1, seqq. nemo eximendus est, nonnulli tamen grauioribus affliguntur calamitatibus ac morbis. Exod. I, 11, seqq. Num. XII, 3, Tob. II, 7, seqq. VI, 2, 3, Ies. XXXIIX, 1, Thren. I, 12, IV, 10, Tob. V, u, Luc. XVI, 20, 21, nonnulli leuioribus.

27.

28.

29.

3

31.

39.

32. 38.

33.3

34.5

35.

- VII Ut morbis aliisque afflictionibus ad DEVM homines trahuntur atque paterne castigantur, *Ies. XXVI, 16, Hebr. XII, 5, seqq.* sic patienter quoque eos decet ferre, ac precibus DEVM inuocare, quò liberentur, *Pf. L, 15, CXIIX, 5, Pron. III, 11, Ies. XXXIIX, 2, Ier. XIV, 7, 8, Tbren. III, 22-26, Hebr. XI, 35, 36, XII, 1, seqq.*
- IIIX Lepra quidem corporis omnium morborum est foedissima et uehementissima, animae autem lepra longe tristior est, ac foeditate illum multum superat, uid. *ἐξήγησις uers. 12, conf. Ies. I, 6, 7, Ier. XV, 18, XXX, 12, et paulo ante προσοικ. V.*
- IX Quamuis peccatores in oculis DEI foeteant et abominabiles sint, tamen, si uera poenitentia ad eum accesserint, eos admittere et sanare uult, *Ier. III, 12, 13, XIV, 19, seqq. XXX, 17, XXXIII, 6, 8, Matth. XI, 28, Io. VI, 37.*
- X Quamuis liceat eos, qui contagiosis afflicti sunt morbis, segregare, tamen deserere eos, et omni ope destitutos negligere non decet, *Matth. VII, 12, XXII, 39.*

V E R S V S 13 ET 14

- 13 Καὶ αὐτοὶ ἤραν Φωνὴν, λέγοντες· Ἰησοῦ *Et ipsi eleuarunt uocem, dicentes. Iesu*
 14 ἐπιστάτα· ἐλέησον ἡμᾶς. Καὶ ἰδὼν εἶπεν *magister miserere nostri. Et uidens*
 αὐτοῖς· Πορευθέντες ἐπιδείξατε ἑαυτοὺς *dixit ipsis. Euntes ostendite uos sa-*
 τοῖς ἱερεῦσι. Καὶ ἐγένετο, ἐν τῷ ὑπά- *cerdotibus. Et factum est, cum abi-*
 γειν αὐτοῖς, ἐκαθάρισθαι. *rent ipsi, mundati sunt.*

ΕΞΗΓΗΣΙΣ

Καὶ αὐτοὶ ἤραν Φωνὴν - - ἐλέησον ἡμᾶς. *Et ipsi leprosi, postquam paulo propius aduenerant ad Iesum, ut eos audire posset clamantes, eleuarunt uocem raucifonam, pro uirili et coniunctis uiribus. Quae locutio, non Ebraeorum more redundat, sed conatum, et eleuata uoce eos allocutos esse Iesum, notat, uid. Vindiciae N. T. p. 358. siue, ut Bernbardus ad h. l. habet, magnum clamorem. Clamorem enim magnum magnitudo necessitatis extorquebat, in DEI enim auribus uehemens affectus est clamor magnus. E regione autem intentio remissa est uox submissa, dicentes ex imo pectore, Pf. CXXX, 1, 2. Iesu, Magister, Domine, qui omnibus rebus praees ac omnipotenter imperans gubernas omnia, uid. de uoce ἐπιστάτης, quae ad u. 5 Euang. Domin. V post Trinitat. sunt annotata, Iesu Magister, qui tot edidisti omnipotentiae tuae specimina, et, quod uerus sis medicus Israelis, Exod. XV, 26, toties ostendisti, praesto nobis quoque sis, medere nostro morbo calamitosissimo, miserere nostrum;*

strum, sicut pater filiorum suorum, *Pf. CIII, 13*, et aufer a nobis hanc foedissimam calamitatem, qua sumus, sicut mortui, *Num. XII, 12*, Iesu, Magister, miserere nostrum. Breue quidem precandi exemplum, conf. *Luc. XIIX, 13*, siue, ut CHRYSOSTOMVS, *Hom. 79*, de Oratione, loquitur, *breue uerbum, sed magnum confessionis pelagus*. Nam primo fatentur et credunt, quod Iesus sit Seruator, qui animam et corpus seruare queat, prout nomen ipsius indicet, *Ies. XXXV, 4, 5*, *Matth. I, 21, XI, 5*, ideoque eum Iesum appellant. Deinde fatentur et credunt, quod Iesus etiam, pro omnipotentia sua, uerbo iuuare possit. *Matth. IIX, 8*, ideoque enim uocant eum *ἐπιστάτην*, magistrum saluationum, iuxta *Ies. LXIII, 1*. Denique fiduciam in sola ipsius colloquant misericordia, quod miserturus sit, ideoque ad eam confugiunt, clamantes, *miserere nostrum*, non suam urgentes iustitiam, non sanctorum intercessionem, sed ad solam misericordiam Christi prouocantes, *Ies. LXIII, 16, LXIV, 6*, *Thren. III, 22, 23*, *Dan. IX, 28, 29*, quae omnium bonorum complexus est dicenda, siue, ut CHRYSOSTOMVS, modo laudatus, scribit, l. c. inquit, *Abyssus miseriae abyssum inuocat misericordiae, ubi autem misericordia est, ibi omnia sunt bona*.

Καὶ ἰδὼν εἶπεν αὐτοῖς - - ἐνάσταθ' ἰδοὺ αὐτῶν. Cum autem uideret Iesus leprolos miseros, non nudos, sed misericordiae et gratiae, oculos conuertebat in eos, prout rogauerant ipsi, atque hinc ad iuuandum paratus non tetigit eos, ut illum, de quo *Matth. IIX, 3*, sed dixit, eo fine, ut mundi fierent, Domini enim uiae, modi, et media iuuandi sunt uaria, nec dubium est, quin ipso momento eo, quo dixit, senserint auxilium, *Pf. XXXIII, 9*, *Abeuntes ostendite uos sacerdotibus*. Ad quae uerba recte GROTIVS, *Quo dicto tacite pollicebatur, sanitatem in itinere obuenturam, neque enim ostendebantur sacerdoti, nisi, ut aut de morbo cognosceret, de quo hic satis constabat, aut, ut restitutam ualetudinem pronunciatet*. Est autem hic *τοῖς ἱερεῦσι* dictum pro *τινὶ τῶν ἱερέων*. Vide, quae ad *Matth. IIX, 4*. (Sed tamen uidetur, quia hic plures leprosi erant, plures etiam sacerdotes ad morbum diiudicandum aduocatos fuisse.) Simul notandum est, quod non praetermisit Tertullianus, Christum hoc facto causam Iudaeorum aduersus Samaritanos in controuersia templi probasse. Non enim ad Garizitanos, sed ad Hierosolymitanos sacerdotes Samaritanam simul cum Iudaeis relegat. Quibus causis, cur Sospiator optimus leprolos ad sacerdotes remiserit, addunt sequentes, TERTULLIANVS, ut obedientiam erga legem commendaret, uid. *lib. IV, qu. 35*, aduersus Marcionitas AVGVSTINVS, ut amicus, non inimicus, legis appareret, EPIPHANIVS, ut testaretur, se non ad destruendam, sed implendam legem uenisse, CYPRIANVS, ut honorem ministerio seruaret, licet sciret, quod sacrilegi essent,

27.

28.

29.

3

31.

39.

32. 38.

333

345

35.

sent, et denique, ut sciret populus, sanos eos esse, et cum iis conuersari nunc licere. Ex quibus simul intelligitur, quod ministri Ecclesiae, licet donis sanctificantibus ob impietatem uitae, non tamen donis ministrantibus, ob ueritatem doctrinae, sint destituti, quorum intuitu DEVS quoque sacerdotibus impios sanctos rectosque conseruabat, quo minus eos lepra, licet contagiosus morbus esset, inficeret, quando leprosos inspiciebant. Hinc nec leprosi de ministerio sacerdotum dubitantes uoci Domini obediunt, et ad eos sese recipere uolunt, non diffidentes cum Naaman, 2 Reg. V, 10, seqq. quo factum est, cum illi abirent, uera fide, et purificationem sperantes, licet eius modum ignorarent, mundati sunt, uirtute Christi, omnia efficiente, ut adeo eo confidentius ad sacerdotes accedere, ac de eorum sententia, qua mundi pronunciandi erant, certi esse possent.

Π Ρ Ο Σ Ο Ι Κ Ε Ι Ω Σ Ι Σ

- I** Quo maior cordis calamitas est, et angustia, eo maior clamor ad DEVM esse solet, *Pf. LXI, 2, 3, CXXX, 1, Ies. XXVI, 16*, siue cordis, *Exod. XIV, 13, 14, 15, XVII, 4, coll. Num. XX, 6, 1 Sam. I, 16, seqq.* siue oris, *Matth. XIII, 22, XX, 30, seqq.* Fuge afflicte et tu ad hunc thronum gratiae siue oris, siue cordis, clamore, uide tamen ex fide ut unice proficiantur preces tuae, et te exaudiet, *Pf. XXVII, 9, L, 15, CXVI, 10, Dan. IX, 18, seqq.* Sine fide enim preces non audiuntur, *Ier. V, 3, Hebr. XI, 6, Iac. I, 6, 7, V, 15, 16.*
- II** Quamuis DEVS afflictiones piorum sciat, eosque adiuturus sit, antequam clamant, *Ies. LXX, 24*, tamen postulat, ut ipsum, sicut filii Patrem honorantes inuocemus, *Pf. L, 15.*
- III** Cum solus DEVS a peccatorum lepra homines emundare possit, ad ipsum etiam solum confugiamus poenitentes, et seruabit nos, *Pf. XXXII, 5, 2, seqq. LI, 3, 4, CXXX, 4, 5, Ies. XXXIIX, 17, XLIV, 22, Ier. XXXIII, 6, 8, Matth. I, 21, 1 Io. I, 7.*
- IV** In afflictionibus, quae communes sunt, coniungamus etiam preces nostras, eoque fortius uera fide clamantes DEVM inuocemus iuxta προσοικ, I et II.
- V** Licet ab hominum consortio miseria nostra nos remoueat, et procul stare inbeat, a DEI tamen facie, misericordia, et prouidentia non remouemur, quin adsit miserescens nostrum. Hoc sit afflictis solatio, *Iob. VI, 15, XIX, 13, Ies. XLIX, 15, LIV, 8, 10, Thren. III, 22, seqq.*
- VI** Non πολυλογία orantem commendat, *Matth. VI, 7*, sed fides, *Iac. I, 6, V, 15*, quae breuissimas preces facit efficaces, *Matth. XVI, 28, Luc. XII, 13, 14, 38, 42.*

VII Si

VII Si uera fide oraueris, crede, oculos Domini ad te respicere, *Ier. V, 3*, eiusque Spiritum, in corde tuo loquentem, solatio te refecturum esse, *Pf. CXIIX, 5, Rom. IIX, 15, 16.*

IX Vt inobedientia iram DEI prouocat, sic obedientia auxilium efficit, *1 Sam. XV, 22, 23*, Domini ergo mandata exsequamur, si bene nobis consulere uelimus, *Deut. XXII, 1. seqq.*

IX Ministri V. D. licet impii sint, honorandi tamen et audiendi sunt, si uerbum DEI recte docuerint, et de peccatorum lepra uere iudicauerint, *Matth. XXIII, 2.*

X Mediis, quae DEVS praescripsit, uti, iisque nos subicere, debemus. Si finem obtinere uelimus.

XI Christus varias habet iuuandi uias ac modos. Hinc noli diffidere, uel obmurmurare, si te non eo iuuet modo, quo tu sperabas, *2 Reg. V, 10. seqq.* alio modo tibi suppetias feret, de quo tu non cogitabas, *Pf. XXXVII, 5, L, 5, LV, 28, Rom. XII, 12, Iac. V, 15.* Fac modo, quae in uerbo suo praecepit. Crede, scilicet, et ora.

VERSUS 15 ET 16

15 Εἰς δὲ ἐξ αὐτῶν, ἰδὼν, ὅτι ἰάθη, ἕπισπεψε, μετὰ φωνῆς μεγάλης δο-
16 ξάζων τὸν Θεόν. Καὶ ἔπεσεν ἐπὶ
πρόσωπον παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ,
εὐχαριστῶν αὐτῷ. Καὶ αὐτὸς ἦν Σα-
μαριτῆς.

Vnus autem ex istis, uidens, quod sanatus esset, reuertit, cum uoce magna glorificans DEVM. Et cecidit super faciem ad pedes eius, gratias agens ipsi. Et iste erat Samaritanus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ

Εἰς δὲ ἐξ αὐτῶν -- δοξάζων τὸν Θεόν. *Vnus autem ex istis decem leprosis, cuius fides erat ἀνοπόκριτος, et mirifice miraculo Iesu, quo pristinae sanitati restitutus erat, aucta et confirmata, opera nunc fidei edebat, Iac. II, 18, cum enim uideret, siue intelligeret, ex iudicio sacerdotis, qui ipsum mundum pronunciauerat, quod sanus factus esset, et quasi de integro reuixisset, magnum hoc beneficium Domini expendens secum, reuersus est, a reliquis, in quorum societate hactenus fuerat, sese separans, qui aut ipsi erant ingrati, aut ab aliis forte persuasi, ne redirent, ac Domino hostiam laudis, Pf. L, 14, 15, Ebr. XIII, 15, offerrent. Nullum enim est dubium forte, quin sacerdotes, pharisei, ac reliqui Sospitatoris Optimi hostes, purificationem hanc extenuarint, eandemque uirtuti Christi pro sua malitia et consuetudine, conf. Io. IX, 10-34, et alibi, derogauerint, alii que cuidam causae adscriperint. Vtrum uero ideis*

E

ratio-

27.

28.

29.

3

31.

39

32. 38.

33.3

34.5

35.

rationibus a sacerdotibus factum sit, quas LYRA diuinavit, scribens, *Sic sane est, mundi estis. At ne cogitate, tale quid Iesu Nazareni ope factum, is enim seductor est, praestigiis Satanicis hominibus illudit, si propriae uirtuti fideret, nos ad hostes suos sacerdotes non ablegaret, at aliena arare uult uitula cum sciat et legis Mosaicae et cultus nostri Leuitici tantam uim esse, quantus enim hic mediorum cumulus? Sanguis, aqua, coecus, cedrus, uas fictile, hyssopus, tonsio, septemplex conspersio, mundaque uestis. Haecne uos frustranea putabitis, manete itaque in ueteri uestra religione, et nouam illam dimittite, sin minus, et uos, et medium uestrum idem excommunicationis fulmen tanget, probabile quidem uideretur, certum autem dici nequit. Interim, quaecunque causa fuerit, nouem, immemores gratiae mentis testificandae pro beneficio in se collato, non accedunt ad Iesum, sed procul dubio ad res suas domesticas, sacrificiis ante oblati et ritibus obseruatis reliquis, prout in lege Moysi constitutum erat, Exod. XIV, 2, seqq. sese receperunt, unus saltem agnoscit beneficii magnitudinem, atque hinc, ad Dauidis exemplum, magna multaque uoce glorificat DEVM, Pf. CIII, 1, seqq. CXLV, 1, 2, 8, 9, 19, CXLVI, 1, 2, erga omnes ac singulos, in ciuitatibus ac uicis, et toto itinere sibi obuiam uenientes, tum exponendo morbi uehementiam insanabilem, ac miraculosam curationem, tum agnoscendo, quod solus DEVS sit, qui occidere et uiuificare possit, 2Reg. V, 7.*

καὶ ἐπεσεν ἐπὶ πρόσωπον -- καὶ αὐτὸς ἦν Σαμαρίτης. Et, adueniens ad Iesum cecidit super faciem ad pedes eius, eoque ipso indicauit, Iesum pro Filio DEI et pro uero DEO se habere, eumque religiose colendum esse. Apud profanas quidem gentes, obseruante CASPARO ERNESTO TRILLERO, ad h. l. moris quidem fuit, ut aegri, et inprimis pauperes, sanitate recuperata, in grati animi signum ad medicorum se prosternerent genua, hic tamen uix de cultu ciuili cogitandum esse, ex u. 18 colligitur partim, partim uero, quod, hanc consuetudinem inter Iudaeos et Samaritanos obtinuisse locum, nullibi legatur. Idecirco statuimus, ipsum religiose colere uoluisse Iesum, qui opus fecerit diuinum propria uirtute, eumque liberauerit morte, dum cecidit in uultum ad pedes eius, gratias agens ei, ut medico Israelis et suo, Exod. XV, 26. Vt uero hanc fidem hominis in Iesum eo magis demiraremur, eamque imiraremur, addidit S. Lucas, quinam ille fuerit ad Iesum conuersus. Et iste erat Samaritanus natione, et superstitiosus religione, quae Iudaeis erat admodum abominabilis. Vid. quae ad u. 33 Euang. Domin. XIII post Trinitat. sunt notata. Interim tamen maior in eo inueniebatur fides, quam in ingratis nouem commilitonibus, qui aut persuasione Iudaeorum ac metu, aut negligentia et animi leuitate, non reuersi erant, adeoque uel

uel istius fidēi suae iacturam fecerant, uel fides eorum uacillabat impraesentiarum. Hinc utrique Samaritanus nouem illis longe antecellebat, ideoque laudandus erat, quia non tantum cum illis nouem bene coeperat, sed solus etiam bene finit. Vtrumque enim in Christianismo requiritur, *inchoare et perseverare*, *Matth. X, 22, currere et ad metam pertingere*, *1 Cor. IX, 24.*

Π Ρ Ο Σ Ο Ι Κ Ε Ι Ω Σ Ι C

- I Bonos quidem esse raros, nonnullos tamen, uel unum tantum, in hoc illoque coetu inueniri, discimus. Imo, DEVM plures nouisse, quam homines quidem cogitant, Eliae olim; *1 Reg. XIX, 14, 18, coll. Rom. XI, 3, 4*, et nostra memoria Salisburgensium, exemplo edocemur.
- II In iis laudandus est separatismus, qui ab errantium se multitudine tempestiue separant, et in illam uiam recedunt, quae ad DEVM ducit, *Ios. XXIV, 15, 2 Cor. VI, 14, seqq.*
- III DEO ut debemus grates pro omni bono, quo nos ex gratia donauit, sic in primis eas persoluere ipsi tenemur, quando ex singulari quadam afflictione nos eripuit, *Pf. XXXIV, 2, seqq. L, 15, LXI, 2, 3, 9, LXXI, 20, seqq. XCV, 1, seqq. CIII, 2, seqq. CXIIX, 1, 5, 28, 29.*
- IV Quam multi sunt, pro dolor, qui in angustiis ex imo pectore ad rauim usque ad DEVM clamant, et *Κόγιε ἐλέησον* canunt, *Pf. LXIX, 4*, sed quando ex aediti sunt, hostias laudis, siue Halleluia, DEO persoluendas, *Pf. L, 14, 15, Hof. XIV, 3, Hebr. XIII, 15*, turpiter negligunt, *Deut. XXXII, 6.*
- V DEO quando gratiarum hostias, quae ei placeant, offerimus, non externe, ore tantum, sed corde etiam hoc fiat, *Ies. XXIX, 13, Amos. V, 21, seqq. Matth. XV, 8.*
- VI Hostiam, post sanitatem recuperatam, DEO acceptam oblaturus, te ipsum ei offer, *Rom. XII, 1, 2*, et a peccatis abstine, *Ies. I, 16, seq. Io. V, 14.*
- VII Cum gratias DEO obtuleris, humilitatem omnino cum eis coniungas, uide, *Mich. VI, 8, 1 Pet. V, 5, 6*, in primis cum tuam indignitatem consideres, *Gen. XXXII, 10, Matth. II, 8, Luc. XIX, 13.*
- IIIX Hoc maiestati Christi conuenit, ut, sicut in altera, sic in hac quoque uita coram ipso genua flectamus et in uultum procidamus, *Phil. II, 10, Apoc. IV, 10, 11, V, 8, 14.* Venite ergo, procidamus coram ipso, *Pf. XCV, 6, 7*, nec simus ingrati. Conf. paulo ante, *προσοικ. IV.*

27.

28.

29.

3

31.

39.

32. 38.

33.3

34.5

35.

IX In iis saepe, qui olim a ciuitate DEI alieni erant, nunc uero ad Christum conuersi, tanta fides reperitur, quantam in illis, qui in ciuitate Christi nati, educati, et instituti erant, frustra quaesiueris, *Matth. IIX, 10, seqq.*

VERSUS 17 — 19

17 Αποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἔπεν. Οὐχὶ οἱ δέκα ἐκαθάρθθησαν; οἱ δὲ ἐννέα ποῦ; Οὐχὶ εὐσεβήσαν ὑποσέψαντες δοῦναι δόξαν τῷ Θεῷ, εἰ μὴ ὁ ἀλλογενὴς οὗτος. Καὶ εἶπεν αὐτῷ. Αναστὰς πόρευον, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. *Respondens autem Iesus dixit. Nonne decem mundati sunt? Nouem autem ubi? Non inuenti sunt reuerſi dare gloriam DEO, nisi alienigena hic. Et dixit ipsi. Surgens uade, fides tua seruaui te.*

ΕΞΗΓΗΣΙΣ

Αποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς -- οἱ δὲ ἐννέα ποῦ; *Respondens autem Iesus Samaritano, gratias agenti, dixit coram et iusta indignatione, ob ingratitudinem reliquorum nouem, quaerendo. Nonne, prout nosti, qui inter decem fuisti leproſos, et quae ipsis euenerunt, testis es, decem illi omnes, qui me rogabant exclamantes, Ἰησοῦ, ἐπίστατης, ἐλέησον ἡμῶν, mundi sunt facti? et idem beneficium perceperunt tecum reliqui? Nouem ergo illi ubi sunt? Quae-rit igitur Dominus, sed ita quaerit, ut quilibet intelligat, se scire, pro sua diuinitate, omnia, quae contigerant, nec opus habere testimonio cuiusdam. Deinde quaerit, ut partim palam fieret, omnes mundos factos esse, nouemque istorum innotesceret ingratitudo, partim, ut in ruborem daret Iudaeos iacitantes, eosque tum uanae gloriationis de suis operibus meritoriis, tum ingratitudinis, ut supra immisericordiae, uid. *Euang. anteced. u. 29, seqq.* conuinceret. Iudaei enim cum multum, quauis occasione, de sua pietate ac praerogatiua prae Samaritanis, multum de suis operibus meritoriis, gloriarentur, iisque saluari uellent, ex hoc exemplo iterum agnoscere debebant, quod ipsi, dum Samaritanis uirtutum operumque cederent exercitio, nec tamen, hos operibus saluari, statuerent, eo minus ipsi saluari possent operibus, ideoque etiam uerba, in uersu antecedenti adiecta uidentur, καὶ αὐτὸς ἦν Σαμαρείτης. Vtrum uero hic Samaritanus ad quaestionem Domini responderit, ὑπέστειψαν, reuerſi sunt, ut ex uersu seq. fere colligere licet, an tacuerit, ideo forte, quia ignorabat, quo reliqui nouem se uerterint, et quaenam causa, cur illi non accesserint secum, uel ex modestia, ut *Synopsis Starkiana* habet, ne eorum uideretur accusator, (quanquam haec posterior ratio uix admittenda uidetur,) an Dominus, eius responsionem non*

non expectans, se statim in uersu sequenti ad populum conuerterit, ipsamque sententiam, quod nemo eorum aduenerit, dixerit, tacente Scriptura, diuinare non licet.

Οὐχ ἐνρέθησαν -- εἰ μὴ ὁ ἀλλογενὴς οὗτος. *Non inuenti sunt, non apparuerunt*, quo sensu haec uox Rom. VII, 10, et alibi, accipitur, reuersi, ad eoque ipse Dominus affirmat, quod reliqui nouem, inter quos procul dubio Iudaei fuerunt quoque, qui se Samaritano illi grato praetulerunt, non apparuerint coram Domino, licet reuersi essent. Interpretes quidem haec uerba consueuerunt reddere, *non inuenti sunt, qui reuerterentur*, sed cum primo sensus, si ita uertantur uerba, *Reuersi non inuenti sunt*, siue *non apparuerunt*, sit perspicuus, deinde structura Grammatica eundem requirat, et tertio leprosi uideantur in his terris domicilia sua habuisse, omnino, illos ad eadem reuersos esse, uerosimile est, atque inde eo maior est ipsorum ingratitude animi, cum in uicinia essent, nec tamen ad Dominum redirent, eique gratias persoluerent, uel, ut uerba fluunt, *Reuersi illi non apparuerunt*, siue, *nemo eorum, qui reuersi sunt, apparuit hic publice dare gloriam*, prout pietas postulabat, DEO Saluatori suo, qui pristina ipsos donauit ualitudine, eisque, quasi a morte excitatis, nouam uitam largitus est, Ps. CIII, 5. De se enim hic loqui Saluatorem, uel exinde intelligitur, quia in templo DE VM laudant et gratias egerant, sacrificia pro lepra offerentes, hinc Dominus h. l. hanc impietatem ipsis non obiicere uidetur, sed eam ingritudinem, in illis reprehendit, quod eorum nemo sibi, Filio DEI et Israelis medico, obtulerit hostias laudis, Hof. XIV, 3, Ebr. XIII, 15, gratiasque egerit, nisi unicus alienigena hic, de quo GROTIUS commentatur recte, scribens, *Respondet ἀλλογενὴς Hebraeo 71: Samaritas etiam Iosephus ἀλλογενὴς uocat. Erant enim Samaritae magna pars ex Cuthaeis et aliis Assyriae populis, unde כותים nunc quoque a Iudaeis dicuntur. Sed quidam Israelitici generis illis se immiscuerant. Vnde data occasio Samaritis, ut pro re nata (quemadmodum Iosephus narrat,) cognatos se Iudaeorum modo profiterentur, modo negarent. Discimus autem ex Iosepho, Iudaeorum multos, qui in legem sabbati ac ciborum peccassent, ad Samaritas immigrasse, atque ab eo hominum genere habitatam urbem Sicimorum. Hinc est, quod Sicimitas peiores Garizitanis, qui erant Cuthaei, ut idem testatur Iosephus, facit Syracides. cap. L, 27.*

Καὶ εἶπεν αὐτῷ -- Ἡπίσις σου σέσωκέ σε. *Post haec, quae dixerat ad populum uersu anteced. Iesus, dixit ei, Samaritano, blanda uoce, prout pater misericordiarum et DEVS omnis consolationis solet, Ps. CIII, 13, Matth. XI, 28,*
2 Cor.

27.

28.

29.

3

31.

39.

32. 38.

33.3

34.5

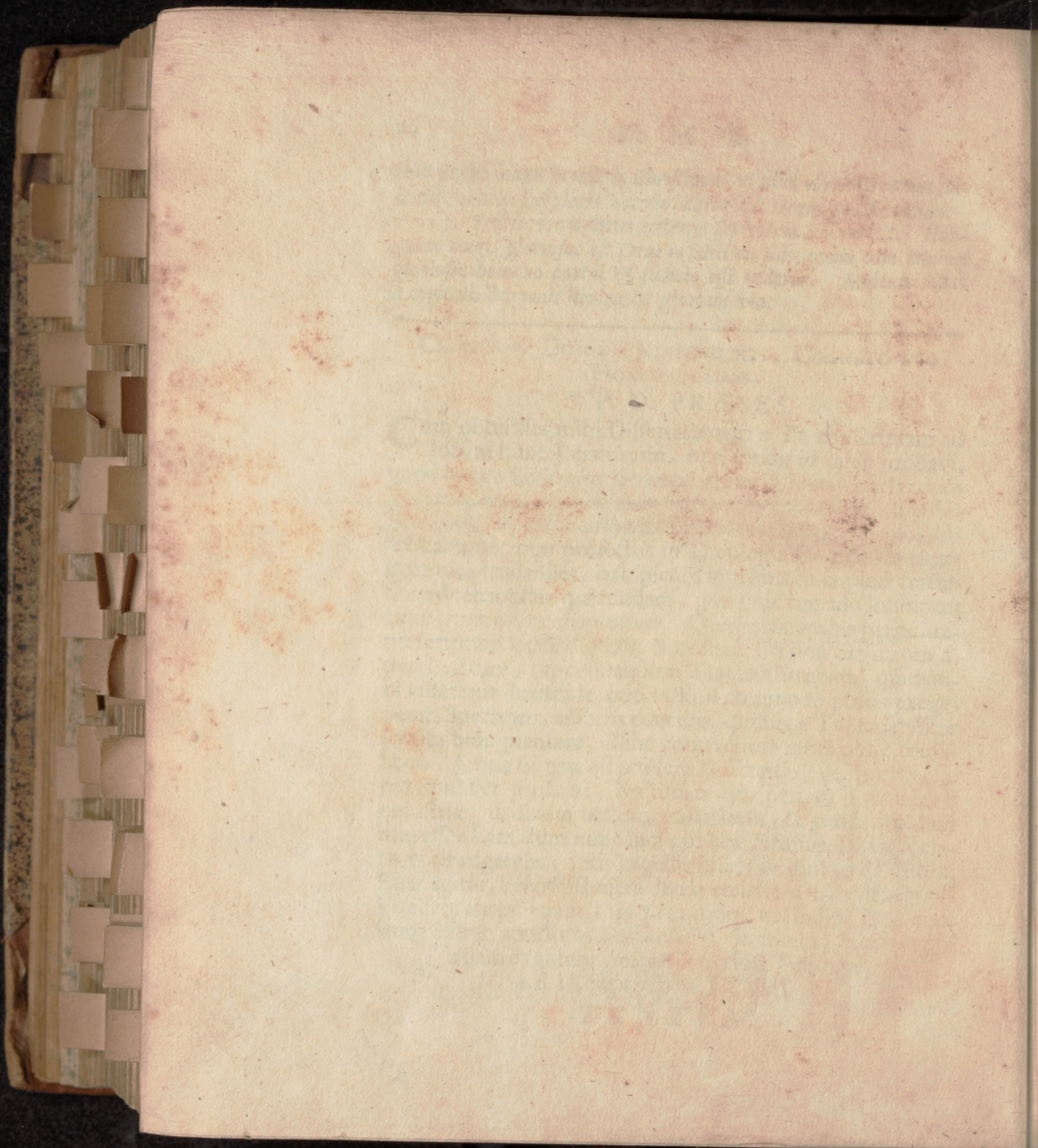
35.

2 Cor. I, 3, seqq. ad eum a populo conuersus. *Surgens uade* in pace, 2 Reg. V, 19, ad negotia tua, quae uocatio, seu status tui conditio, tibi imp. fuit, obeunda. Placuit enim mihi grata tua mens, quia a uera fide profecta est, Rom. XIV, 23, Hebr. XI, 6. Atque haec fides tua, medium tum salutis aeternae, Io. I, 12, III, 16, VI, 40, 47, XI, 25, 26, Eph. II, 8, tum felicitatis humanae, Iac. I, 6, V, 15, te seruaui, λεπτικῶς, non δοθικῶς, qua corpus aequae, ac qua animam. Illud enim lepra corporali, hanc uero lepra spiritali liberauit, conf. Εξήγησις ad u. 12. Fides ergo in Christum seruaui miserum, non opera eius, quae in causa salutis nulla sunt, Ies. LXIV, 6, Dan. IX, 18, Hab. II, 4, Luc. XVII, 9, 10, Eph. II, 8, Tit. III, 5, sed postea quando homo peccatis liberatus et iustus pronuntiatus est, a uera fide promanant, 2 Petr. I, 5, seqq. (a qua etiam huius gratitudo snimi proficiscebatur,) et ob hanc fidem DEO placent, Ebr. XI, 6.

Π Ρ Ο Σ Ο Ι Κ Ε Ι Ω Σ Ι C

- I Discite, qui putatis, DEVM non curare hominum actiones, quod ad eas, siue bonae, siue malae sint, respiciat, et secundum eas aliquando unicuique retributurus sit, Rom. II, 6. Sapiatis igitur, eoque contendatis, ut in iis inueniamini, qui boni sunt, et opera bona fecerunt, Ps. XC, 13, Matth. X, 16.
- II Noli beneficiorum obliuisci, quibus DEVS te donauit, sed hostias laudis prout decet, Ps. L, 15, CIII, 2, ei offeras, conf. ad u. anteced. προσοικ. III, seqq. Ingratitudine enim nihil turpius est, quam etiam barbarae detestantur gentes.
- III Pauci cum sint, qui DEI beneficia grata agnoscunt mente, operam demus, ut in his paucis inueniamur, ne cum multitudine ingratorum a Domino aberremus.
- IV Afflictiones saepe Christianos facere externe bonos, sed cum illae cessauerint, eos hypocritas esse, et eo magis peccare, experientia docet. Caue igitur, ne hypocritica sit tua pietas, tuaque oratio.
- V Ut humilitatem sequitur exaltatio, 1 Petr. V, 5, 6, sic fidem sequitur salus, tum in hac uita, tum post hanc uitam, Matth. XV, 28, Io. III, 16, VI, 40, 47, Iac. V, 15.
- VI Caue, ne, operibus salutem aeternam consequi posse, tibi persuadeas, Luc. X, 25, uid. ad u. 25 Euang. Domin. XIII post Trin. προσοικ VII. Sola fide in Christum salus tua! Io. XX, 31, Act. IV, 12, Rom. III, 24, seqq. Eph. II, 8, Tit. III, 5, seqq.

Τ Ω Ι Θ Ε Ω Ι Μ Ο Ν Ω Ι Η Δ Ο Ξ Α

um superiori Seculo quidam ab eo deflecte-
rum palam testarentur reliqui. Sic JOH. PI-
Herbornensem, qui docere cœperat, Chri-
satisfecisse passiva tantum sua obedientia,
pro se ipso Deo satisfecisse, Synodus Gallin
Vappinci in Delphinatu habita per Epi-
gratia scriptam A. 1603. admonuit, ne pa-
on probo, & pugnante cum Evangelio, Eccle-
urbari. Vid. *Præstantium & erûditorum vi-*
lesiasticæ, p. 121. edit. Amst. 1704. fol. ubi
berur epistola Synodi, & num. 68. PISCAR-
y, in quo sententiam suam defendit. Du-
e, cum à Cartesianis & Coccejanis theolo-
ota esset, se opposuerunt reliqui Theolo-
AM. MARESII *Systema Loc. X. §. 45.* an-
i de iis ait: *malunt Anti-Calviniani esse,*
remis, quantum possunt, propius solito ad Pon-
os accedere. Deberet videri hæc controversia
i, ubi tantum rixabamur cum Pontificiis, sed
occesserunt, ut omne Christi meritum pro nobis
ent, & si quid potuit habere meriti, in sui
converterent, valde refert hanc nostram sen-
omnibus iis, qui nolunt occulte συνηρησαι
mis hæreticis., Diserte vero docet Coc-
thodum fœderalem sequuntur, Christum
gloriæ præmium. Vid. JOH. COCCEJI
fœdere & testamento Dei, Cap. V. §. 102—
em HERM. WITSII *Oecon. Fœd. Dei, Lib.*
56.

Nos manemus in hac simpliciore expli-
tus, ut agnoscamus, totum hoc pendere
atione Dei, ut antecederet glorificatio Pa-
queretur glorificatio Filii à Patre. Hunc
o non uno docet scriptura. Luc. XXIV.
, *nonne oportuit, inquit, Christum pati, ET*

C 3

SIC